БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫ ЖЫҒАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетинген

1954 ДЕКАБРЬ 22 СРЕДА № 252 (3189)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. Ворошиловтуң Чехословак Республиканың Президентизи эш Антонин Запотоцкийге чедирген байырлары (I арын).

Совет чогаалчыларның ийги Бүгү-эвилел съездизи (I арын).

СОВЕТ ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ ИЙИГИ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ СЪЕЗДИЗИ: Совет литератураның байдалының болгаш сорулгаларының дугайында А. А. Сурковтуң илеткели (2—3 арыннар).

Х. Борбак-оол. — Партия чырыдыышкынын боттуг удуртур (3 арын).

Кызыл районнуң суд соңгулдаларының түннели (3 арын).

С. Маады.—Кышкы мал ажылынче кичээнгей салыр (3 арын).

Беш миллион көрүкчүлер (3 арын).

А. Филиппов. —Японияда америк албадалга удур шимчээшкин өзүп турар (4 арын).

КНО-нуң Кол Ассамблеязының тоску сессиязы (4 арын).

ПОЛИТИКТИГ ЧУГУЛА КАМПАНИЯ

1955 чылдың февраль 27-де Федерацияның Дээди Совединге, ажылчы чоннар депутаттарының край, область, округ, район, хоорай, көдээ болгаш суурлар Советтеринге соңгулдалар эрттирер дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын бөгүн парлап турар.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулдалар талазы-биле соңгулда кампаниязы эгелеп турар. Бо соңгулда кампаниязы мурнундагы кампаниялардан ылгалыр бир боттуг онзагай чүүлдүг болуп турар. Ол онзагай чүүл болза, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге болгаш ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдалар чаңгыс үеде чорутунары болур.

Соңгулдаларга белеткел болгаш соңгулдалар боттары үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң улам ыңай өзүлдезиниң дугайында бешки беш чылды хуусаа бетинде күүседири дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлерин амыдырал кырынга боттандыры дээш бүгү улустуң демиселиниң үезинде чорутунар апаар. Соңгулда кампаниязы улустарның арызынга тайбың дээш, бүгү чурттарга коллективтиг айыыл чок чорук дээш, чаа дайынның империалистиг кыпсычылазынга удур Совет Эвилелиниң болгаш ооң баштан турары тайбың, демократия болгаш социализм лагериниң чүткүлдүг шынчы демиселиниң байдалынга эртер.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге эрткен соңгулдалар 1951 чылдың февральда—бешки беш чылдың эң эгезинде болган. Эрткен дөрт чылдар болза, социалистиг экономиканың болгаш культураның бүгү адырларының бүзүрелдиг болгаш дүрген көүрүлүүшкүнүнүң чылдары, бистиң улузувустуң материалдыг чаагай байдалының хажык чок бедөөнниң чылдары болган.

Бешки беш чыл планы беш чыл иштинде үлетпүр продукциязын барык 70 хуу улгаттырар деп көрген. Херек кырында 4 чыл иштинде (1951—1954 чылдарда) үлетпүр продукциязының немей өзүлдезин 63 хуу болган. Ынчангаш, бистиң үлетпүрүвүс беш чыл планын хуусаа бетинде күүседип турар, ам совет ажылчын ангының болгаш инженер-техниктиг интеллигенцияның бүгү күжениишкини бо соңгулганы шиитпирлээринче угланган.

Социалистиг экономиканың болгаш бистиң чуртувустуң камгаланыр аргазының үндезиннериниң үндезини — аар индустрия болуп турар. Аар үлетпүр чокка улус ажыл-агыйының бүгү адырларын бо үениң техниказы-биле дерип шыдавас, бистиң Төрээн чуртувустуң хамаарышпас болгаш түскай турар чоруун хандырары болдунмас деп улуг Ленин айтып турган. Владимир Ильич Ленинниң бо үндезин айтыышкыннарын барымдаалаш, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак металл болгаш электри күжү бүдүрүп үндүрери, оттуг үүл казып тывары, машиналар бүдүрүп үндүрери чыл келген тудум-на биске дүрген темпилер-биле өзүп турзун дээш хемчеглерни үргүлчү ап турар. Партияның болгаш чазактың бо политиказы бодунуң үре-түүнелдерин көргүскен: бир эвес дайын мурнунуң 1940 чылы-биле дөмейлээрге бистиң бүгү үлетпүрүвүстүң продукциязы 1954 чылда 2,8 катап өскен болза, аар үлетпүрнүң продукциязы бо үениң иштинде 3,4 катап өскен. Партияның болгаш чазактың политиказын долузу-биле чүүлдүг деп көрбүшаан база бүрүнү-биле детківишаан, социалистиг экономиканың хажык чок көдүрүлүүшкүнүнүң болгаш Совет күрүнениң камгаланыр күчүзүн улам ыңай быжыларының үндезини—бистиң күчүлүг аар индустриавыс улам дүрген темпилер-биле чедиишкиниг өссүн дээш совет кижилер күштерин күш-ажылын харамнанмас.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге сөөлгү соңгулдаларның соонда эрткен чылдарда бистиң чуртувус көдээ ажыл-агый талазы-биле, база ол ышкаш улус хереглелиниң бараанарын бүдүрүп үндүрерин хөгжүдеринге улуг чедиишкиннерни чедип алган. СЭКП ТК-ның сентябрь, февраль-март болгаш июнь Пленумнарының шиитпирлери амыдырал кырында хажык чок боттанып турар. Чер ажылының социалистиг эвес хевирлери-биле дөмейлеп, социалистиг көдээ ажыл-агый продуктуларынга улам өзүп олурар негелделерни хандырар соңгулганы быска хуусаалларның иштинде шиитпирлээр арганы берип турар ол хире артык күштүг болуп турарын херек кырында көргүскен. ССРЭ-ниң колхозтары болгаш совхозтары чүгле чаңгыс 1954 чылда 13 миллион гектар планныг оналдалыг турган, 17.480 мың гектар күр болгаш курукган черлерни аңдарганын чугаалаарга-ла четчир.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ажылдап кылганы көдээ ажыл-агыйны хажык чок көдүрериниң программын чогаадып кылганын боттандырары дээш демиселге миллион-миллион эр, херээжен колхозчуларның, МТС-териниң болгаш совхозтарның ажылчыннарының болгаш тускай эртемниглериниң күш-ажылчы маадырлыг чоруу, чогаалдыкчы идепкейи, социалистиг хоорайның талазындан көдээ ажыл-агыйга улуг дузалаачы, ажылчын ангының болгаш колхозчу таразачыннарның бузулбас эвилелиниң улуг күжү болдунуң тодарган илергелээшкинин алган.

Социалистиг үлетпүрүүн болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиндө чедиишкиннер ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның — бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннарының материалдыг чаагай байдалының улам ыңай өзүлдезин хандырып турар. Массалыг хереглелдің бараанларынга өртектерни чиигедириниң политиказын чайгылыш чок чорудуп турар. Чурттарга тудуушкунуң хемчээли чыл келген тудум-на улгадып турар. Ажылчыннарның болгаш албан-хаажыларының боттуг ажыл төлевири, колхозчуларның орулгалары үргүлчү бедип турар.

Ам болур соңгулдалар-биле холбаштыр чоннуң оргузунга агитация-пропаганда ажылын калбартыышаан, партия организациялары ажылчы чоннарга Коммунистиг партияның политиказын ханы тайылбырлаар хүлээлгелиг. Бо политика социалистиг үлетпүрүүн болгаш көдээ ажыл-агыйның улам ыңай чечектелиишкинин, улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелин хажык чокка бедидерин, Совет күрүнениң күчү-шыдалын бүгү хемчег-биле күштелдирерин хандырып турар. Бо политика ажылчын ангы-биле тараачыннарның эвилелин, ССРЭ-ниң улустарының бузулбас найыралын быжыдарынче, бүгү делегейге тайбыңны камгалаар болгаш быжыдарынче, бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарынче угланган.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге болгаш ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдалар күрүнеге улуг ужур-дузалыг болуп турар. Соңгулдалар совет органнарының бүгү ажылчорудулгазын улам экижидеринче, ажылагый болгаш культура тургузуушкунуда оларның организакчы ролюн бедидериге, масса-биле оларның харылзаазын калбартырынга, совет аппараттың тус-тус звеноларында бюрократизмниң болгаш ажыл чылзыр чоруктуң бүгү-ле илергелээшкиннери-биле демиселди күштелдирериге, совет социалистиг хоойлуларны быжыдарынга идиг бээр ужурлуг.

Ажыл-агыйның курлавырларын илередириниң болгаш ажыглаарының талазы-биле-даа, ажылчы чоннарның өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелделерин хандырарының талазы-биле-даа чер-черниң инициативазын бүгү хемчег-биле калбартырын Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бодунуң соңгулгазы кылдыр салып турар. Соңгулда кампаниязы республика, край, область, район бүрүзүнге чер-чер Советтериниң инициативазын хөгжүдеринге идигни бээр, партияның болгаш чазактың улус ажыл-агый талазы-биле тургускан соңгулаларын күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастаарынга дузалаар ужурлуг. Соңгулдаларга белеткел үезинде партия организациялары үлетпүрде, транспортта, көдээ ажыл-агыйда социалистиг чарыышты улам-на калбартыр болгаш удуртур, ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин улам ыңай бедидерин чедип алыр, совет болгаш ажыл-агый органнарының ажылынга кадык шүүмчүлелди бүгү хемчег-биле деткиир, илерединген четпестерни чайладырының талазы-биле боттуг хемчеглерни алыр.

Советтерге мурнунда болган бүгү соңгулдаларга ыышкаш, Коммунистиг партия ам болур соңгулдаларга-даа профессионал эвилелдери-биле, комсомол-биле, ажылчы чоннарның өске-даа организациялары болгаш ниитилелдери-биле кады турар апаар. Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге, ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге депутаттарга кандидаттар болза, бистиң улузувустуң морально-политиктиг бузулбас чаңгыс эвин илередип турар коммунистиннің болгаш партия кежигүү эвестериниң блогунуң кандидаттары болур апаар.

Бодунуң шылгаратынган баштыңчызы болгаш удуртукчузу—Совет Эвилелиниң улуг Коммунистиг партиязын, бодунуң Төрээн Совет чазаан дескиндир сырый каттышкан совет улус политиктиг улуг болуушкунга—эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулдаларга уткуштур чоруп олурар.

Ам болур соңгулда кампаниязы совет тургузугнуң күчүлүг амыдыралчы күжүнүң, Коммунистиг партияның, Совет чазактың болгаш бистиң бүгү улузувустуң бузулбас улуг каттыжыышкынының күчүлүг көргүзүү болур.

(«Правданың» декабрь 19-тагы мурнуку чүүлү).

Чехословак Республиканың Президентизи эш Антонин Запотоцкийге

Эргим эш Запотоцкий!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели Силерниң чеден хар харлаан хүннүнерде Силерге изии-биле амыр-менди чедирип, Силерге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур.

Ажылчын шимчээшкининге Силерниң шылгарангай чартык чүс чылдагы ажыл чорудулганар капиталистиг дарлалдан хосталыры болгаш күрүнеиниң хамларышпас чоруу дээш ажылчын ангының болгаш Чехословакияның бүгү ажылчы чоннарының демисели-биле, демократтыг лагерьниң бүгү чурттары-биле сырый кады ажылдажылгага социалистиг ниитилелди чедиишкинниг тургузуп турар чаа Улус-Демократтыг Чехословакияның тургузуушкуну-биле үзүктел чокка харылзашкан.

Амыдыралынарга хөй-хөй чылларны, Чехословакияга улус-демократтыг тургузугну бүгү хемчег-биле быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалының өзүлдезиниге, Чехословакияның болгаш Совет Эвилелиниң акы-дунма улустарының аразында бузулбас найыралды улам ыңай быжыглаарынга холбашкан Силерниң үре-түүнелдиг ажыл-чорудулганарга күштү болгаш кадыкшылды күзедивис, эргим эш болгаш өөнүк.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

Чехословак Республиканың Президентизи эш Антонин Запотоцкийге

ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң мурнундан болгаш бодум хуумда Силерниң чеден хар харлаанынар холбаштыр чүректиң ханызындан байыр чедирерин база Силерге чаагай кадыкты болгаш чехословак улустуң чаагай чоруунга ажылга чедиишкиннерлиг болуруңарны күзээрин меңзээ чөпшээреп көрүңер, эш-Президент.

Силерниң үре-түүнелдиг күрүне болгаш политиктиг ажыл-чорудулганар Чехословакияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының акы-дунма найыралын болгаш кады ажылдажылгазын быжыглаарының хереэнге бараан болур болгаш моон соңгаар-даа бараан болурунга идегелди илергейледим.

К. ВОРОШИЛОВ,
ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ.

Совет чогаалчыларның ийги Бүгү-эвилел съездизи

Декабрь 16-ның кежээки хуралынга чогаалчы **Л. Никулин** мандат комиссиязының илеткелин кылган. Съездиже 738 төлээлер соңгуттурган, оларның иштинден 626 кижи бадылаар эргелиг болгаш 112 кижи чөвүлээр эргелиг деп дыннаткаш, ол бирги съездиниң соонда ССРЭ-ниң совет чогаалчылар Эвилелиниң составынга болган өскерилгелерге кысказы-биле доктааган. 1934 чылда Эвилелге 1500 кежигүннер болгаш кандидаттар санатынып турган, 1954 чылдың декабрь 1-де 3695 кижи. Сан составының 2,5 ажыг катап өскен чоруу Эвилелдиң составында шынар талазы-биле улуг өскерилгелерниң дугайын база херечилеп турар. Совет литератураның янзы-бүрү салгакчыларын төлээлеп турар 45 национаддарның чогаалчылары съездиде олуржуп турар. Съездизиниң киржикчилериниң ортузунда ССРЭ-ниң, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң чер-чер Советтериниң дыка хөй депутаттары, тайбың камгалалының Совет комитединиң кежигүннери, тайбың талалакчыларының бүгү делегей шимчээшкининиң идепкейлиг ажылдакчылары бар. 123 кижи совет чогаалчыларның бирги Бүгү-эвилел съездизиниң төлээлери.

Совет уран-чечен проза дугайында эдеринчи илеткелди кылыры-биле эш **К. М. Симоновка** сөс берген.

20 чыддарның дургузунда проза хөгжүлдезиниң кол-кол үелериниң дугайын ол чугаалаан. 1934—1941 чылдардагы үеге—М. Горькийнин «Клим Самгининиң амыдыралы», М. Шолоховтуң «Оожум Дон» болгаш А. Толстойнуң «Хилинчекке чоруушкун» деп классиктиг чогаалдарының совет номчукчуларның угаанынга чыл-чыл-биле бадыткаан ол 3 улуг чогаалдарның доозулганы кирер. Шак ол күчүлүг чогаалдарның соонга Н. Островскийниң «Кан канчап катканыл» база А. Макаренконуң «Педагогика поэмазы» деп чогаалдары кирер, ол номнар — коммунизм тургузуушкуну дээш демиселдиң үезинге совет кижиниң кадыг болгаш дескі характерин онза үре-түүнелдиг кижизиткен, совет прозаның хөгжүлдезинге боттуг рольду ойнаан чамдык өске-даа номнарны илеткелчи адаан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының маадырлыг чылдарынче илеткелчи шилчивишаан, совет литература, ооң иштинде совет проза бодунуң сорулгаларын күүсеткен, чүге дээрге ооң мурнунда чылдарда ол улусбкле кады турган деп илеткелчи чугаалаан.

Дайын сөөлүндеги чылдарда литератураның дугайын чугаалавышаан, эш Симонов ооң хөгжүлдезиниң ниити характерлеринге доктааган. Ол болза, хамыктың мурнунда аныяк күштериниң идепкейлин, литературага хөй-хөй чаа аттарның киргени-дир, ол болза, акы-дуюма эвилелдешкен республикаларның литератураларынга тургустунган проза номнарының орус дылче очулгаларынга бүгү-эвилел аренаынче көстүп көрбээн калбак үнүүшкүндүр, ол болза, орус проза бижикчилериниң крайларга, областарга болгаш республикаларга ажылдарының улуг калбарышкыны-дыр.

Социалистиг реализмниң оруу—бодун улуска бараалгаткан литературага карачангыс шынчы болгаш үре-түүнелдиг орук болур деп чүвеге бүзүрелдиг бис деп эш Симонов айыткан.

Ам дайын сөөлүндеги чылдарда, кажан социализм тургузуушкунунуң оруунда 900 миллион кижи турда, социалистиг реализм улустуң типлээни чер болганда литератураның кол методу кылдыр хөгжүп турар.

Бистиң боттуг чүүлүвүстү, кижиниң кол ажылы кылдыр күш-ажылды мактап ырлаар деп горькийжи улуг чанчылдарның дугайын, литератураның сорулгаларының дугайын оратор чугаалаан.

Эдеринчи илеткелдин улуг кезиин чогаалчыларның мергежилериниң айтырының холбаштырган. 20 чылдың дургузунда бистиң прозавыстың деннели көскүзү-биле көдүрүлген болза-даа, литератураның ниити өзүлдези-биле болгаш совет номчукчуның өзүп турар хереглелиби-биле холбаштыр бедик мергежил дээш демисел, ылаңгыя проза мергежили дээш демисел ам-даа кончуг чидиг болуп турар деп оратор демдеглээн.

* * *

Декабрь 17-деги эртенги хурал **Г. Мустафиннің** даргалаашкыны-биле ажыттынган. **А. А. Сурковтуң** илеткелин болгаш **Б. Н. Полевойнуң, Самед Вургуннуң** база **К. М. Симоновтуң** эдеринчи илеткелдерин чугаалажып көөрү эгелээн. Бир дугаарында латыш чогаалчы Вилис Лациске сөс берген.

Совет чогаалчыларның чугаалап, бүгү делегейге көргүзүп болур чүүлдери барының дугайын ол чугаалаан. 40-ден эвээш эвес чылдарда күчүлүг, угаанныг, төнчү чок хөй хевирлиг совет литератураны—типлээн социализмниң улуг литературазы өзүп келген.

В. Лацис латыш литератураның төөгүзүнден тодаргай чижекти көргүскен. Буржуазтыг Латвияга романның азы тоожуның латви ном үндүрер парлалга черинге тиражы ийи мың экземплярдан ашпайн турган, ындыг турбуже-ле номнар ном сыгларынга бир, ийи чыл чыткылаан. Ам латыш чогаалчыларның номнары 40 мың тиражтыг үнүп турар болгаш бир-ийи неделя болгаш тарап турар. Оон ангыда оларны акы-дунма республикаларда база үндүрүп турар.

Бистин чогаадыкчы типилелгеривис дээш совет чогаалчылар чүнүн-даа мурнунда Коммунистиг партияның мерген угаанныг ада удуртулгазынга хүлээлгелиг. СЭКП ТК-ның съездиге чедирген байырында совет литератураның бүгү ажылчорудулгазының делгем чогаадыкчы программазын берген.

Совет кижилериниң медерелинде капитализмниң артыышкыннары-биле совет литератураның эң күштүг демиселиниң эргежок чугулазының дугайын чугаалааш, В. Лацис ону чедип алырда чүнүн-даа мурнунда чогаалчыларның боттарының иштинде ындыг артыышкыннарны чок кылырының эргежок чугулазын демдеглээн.

Чогаалчы Л. Касиль бодунуң саналын бичин уругларга болгаш аныяктарга литературага хамаарыштыр берген.

Якуб Колас бодунун чугаазынга алаан каш чугула чогаадыкчы ажылдар дугайын, боттарының чогаалдарынга авторларның негелделиг болур чоруун бедидериниң эргежок чугулазын айыткан. Литературлуг шүүмчүлелдериң четпестеринге доктаагаш, ол шүүмчүлекчилер болган чокла харугда 5—6 кижилерни ап турар, а өске бүгү чогаалчыларның ажылы ынчаңгейниң даштынга артыш калып турар деп ол чугаалаан.

Съездиниң төлээлериниң аныяк пионерлер-биле ужуражыышкыны кайгамчыктыг болган. Кызыл галстуктарлыг оолдар болгаш уруглар ак колонналарлыг залче туктар тудуп алгаш кирип келгеннер. Оларга чогаалдар бижип турарлар байыр чедирип турган, а уруглар боттарының ынак номнарының авторларынга өөрүшкүлүг байыр чедирип турганнар.

Сибирь чогаалчы Г. Марков Сибирьнің бүгү улуг экономиктиг болгаш культурлуг төпторинде ам чогаалчылар организациялары бар апарган дугайын чугаалаан. Сибиржи-чогаалчылар Бүгү-эвилелдиң номчукчулары ынакшыл берген болгаш улус демократиязының чурттарынга улуг сонуургалдыг ужурашкан элээн каш чогаалдарны тургусканнар.

Г. Марков областарда болгаш крайларда чогаалчыларның ажылының айтырыгларын кончуг кыры-биле көргүскени дээш съездиниң илеткелчилерин болгаш эдеринчи илеткелчилерни шүүмчүлээн.

Съездиниң төлээлери болгаш аалчылары Кыдат чогаалчы Чжоу Янны изии-биле утказаннар. Ол улусчу Кыдаттың миллионмиллион номчукчуларының мурнундан совет литературага чүректиң ханызындан байыр чедирген. 5 чылдар иштинде кыдат дылга совет чогаалчыларның 600 ажыг чогаалдарын очулдурган, чамдык номнарның тиражтары миллион экземплар ажып турар.

Быдаттың ажылчы чоннарының мурнундан Чжоу Ян съездиге белекти—каастан кылган ийи вазаларны дамчыдып берген.

Индирде—М. Бажан. Ийи съездилер аразының үезинде украин литератураның хөгжүлдезиниң оруун көргүспүшаан, ооң хөй национаддыг бүгү совет литературабиле, хамыктың мурнунда орус улустуң литературазы-биле үзүдбес харылзаалының айыткан.

Партияның ада сагыш салыышкынынга хүрээлеткен украин совет литература национализмге, космополитизмге болгаш өжээтен буржуаз идеологияның өске-даа хевирлеринге удур демиселге өскен болгаш быжыккан.

Украин чогаалчылар улустарның найыралының, пролетар интернационализмниң темазын бодунуң чогаадыкчы ажылының кол темаларының бирээзи кылганнар. М. Бажан маадырлыг ажылчын ангы дугайында чогаалдарның өзүп турар санын демдеглээн. Ол болза, В. Поповтуң «Кан болгаш шлак», В. Собконуң «Ак чалбыыш» деп романнары, А. Корнейчуктуң «Макар Дубрава» деп шинзи болгаш өскелер-даа болур.

В. Луговский бодунуң саналынга мөнге тема деп адаар темаларга болгаш амгы үениң тургустунуп келген айтырыгларынга идепкейлиг киржип турар поэзияның калбак тематиктиг чоруун демдеглээн. Аныяк шүлүкчүлерге горькийжи ёзу-биле кичээнгейлиг болгаш сагыш салыр чоруктуң эргежок чугулазының дугайын, оларга тодаргай дузаның дугайын ол база чугаалаан.

Кавш Наджми бодунуң саналынга акы-дунма литератураларның найыралдыг өөрүлезинде Совет Татарияның литературазы өзүп болгаш хөгжүп турарының дугайын чугаалаан.

Бистиң поэзиявыста четпестер эвээш эвес, ынчалзажок ооң чедиишкиннери маргыш чок деп С. Щипачев чугаалаан. Литератураның номчукчуже улам улуг чоокшулаарының, хемчег талазы-биле улуг эвес хөй тиражтыг бичин номчугаштарны — массалыг номнарны үндүрериниң дугайында айтырыгны ол көдүрүп үндүрген.

* * *

Совет чогаалчыларның ийги Бүгү-эвилел съездизиниң декабрь 17-де кежээки хуралын В. Лацис даргалаан. Хөочун литва чогаалчы А. Виенуолиске сөс берген. Ооң чугаалааны болза, улуг салгакчылар эгелеп чоруур чогаалчыларга боттарының амыдыралды өөрениринин бай дуржулгазын дамчыдып бээр ужурлуг, чүге дээрге билиг чокка ёзулуг совет чогаалчы болуп шыдавас. Бистиң хөй янзы боттуг чүүлүвүстү чамдыкта ёзулуу-биле өөренир чорукту быска чогаал сургакчылаашкыны-биле солуур деп А. Виенуолис демдеглээн.

С. Рагимов бодунуң саналын амгы үениң азербайджан литературазының хөгжүлдезинге холбаштырган. Ийи съездиниң аразында үеде Азербайджанның чогаалчылар организациязы үш катап өскен. Шүлүк чогаалының болгаш прозаның чамдык улуг бүдүн-бүдүн чогаалдары тургустунган. Национал драматургия өскен, уругларга чаа номнар тургустунган. Азербайджан прозаның эң эки чогаалдары бүгү чурттуң өнчүзү болу берген. Олар орус болгаш өске-даа дылдарже очулдуртунган.

Амыдырал литературадан мурнап турар деп С. Рагимов демдеглээн. Каспийниң нефть суургалары далайдан улам-на бедип үнүп турар, хөвеңчилер «ак алдынныр» көстүп көрбээн дужудун ажаап алганнар. Ынчалза-даа оларның дугайын литературада ам-даа эвээш бижип турар.

Оратор бодунуң чугаазының төнчүзүнге чогаалчылар Эвилелдеринге организастыг ажылды экижидериниң, оларны бүгү литература ажылының ёзулуг чогаадылга төптери кылырының чугулазын демдеглээн.

— Бистиң литературавыс совет улустуң угаан-бодал өзүлдезинге дузалап турар болгаш бүгү совет чогаалчылар эрткен оруктуң дугайын хоойлу ёзугаар чоргаарал-биле бодап болурлар. Литература бодунуң ужур-утказы-биле улуска, чөптүг болгаш гуманистиг чоруктуң үндезиннеринге келир үени тургузуп турар литератураны төрээн улуска бээр хүлээлгелиг болуп турар—деп ооң соонда санал берген Илья Эренбург чугаалаан.

Барын чүкте литератураның кудулаан бадышкынының дугайын Эренбург ооң ыңай чугаалаан.

Совет чогаалчыларның чогаадылгаларын чугаалааш, Эренбургтуң демдеглээни болза, бистиң литературавыс шынныг бөлүр ужурлуг, а чамдык авторлар боттарының маадырларын эмин эртир макташ, оларны сагыш-сеткил талазы-биле бөдүүнчүдүп турарлар.

Армениянның литературазының чедиишкиннериниң дугайын чугаалааш, Э. Топчян чамдык чогаалчыларның болгаш оларның сөөлгү чылдарда бижээн чогаалдарын адаан. Бо чедиишкиннер турза-даа республиканың чогаалчылары совет номчукчуларның негелделериниң мурнунга улуг хүлээлгелиг болуп турарлар. Ажылчын ангының дугайында долу үнелиг уран-чечен чогаалдар ам-даа турчустуумаан, төөгү-революстуг темага солун номнар бижитинмээн.

Совет чогаалчыларның Ийги Бүгү-эвилел съездизинге чоруткан СЭКП ТК-ның байыры Армениянның литераторларының база-ла чогаадыкчы хей-аът киреринге күчүлүг чаа идиг болур деп ол медеглээн.

О. Гончар бодунуң саналының алаан черинге акы-дунма национал литератураларның улам ыңай хөгжүлдезиниң болгаш оларның бот-боттарының чогаадыкчы харылзааларының айтырыгларын чугаалаан. Шүүмчүлекчилер болгаш ол ышкаш литература шинчилекчилери бо үеге чедир ол литератураларның дуржулгазын байыдары-биле четпес ажылдап турарын, ол ышкаш чогаалчылар Эвилелиниң удуртулгазы база четпес ажылдап турарын ол хомудан демдеглээн. «Улустарның найыралы» деп альманахты ай санында үнер сеткүүл кылдыр тургусканының шиитпиринге сеткил хаммышаан, ораторнуң демдеглээни болза, национал литератураларның бүгү-эвилел ном парлалгазың тургузарының дугайын боланыры эргежок чугула болгаш ооң чанынга дуржулгалыг очулдурукчу кадрларны каттыштырып болур.

Шүлүкчү М. Исаковский бодунуң чугаазынга ыры болур шүлүктер улуг кичээнгейни негеп турар деп онзалап демдеглээн. Делгеренгей ынак ырларны он-он миллион кижилер билир, номчуп турар болгаш ырлажып турар. Ыр чогаалының талазы-биле чедиишкиннерни демдеглевишаан, шүлүкчү ол жанрның сөөлгү ийи-үш чылдарда чыдып каап турарын айыткан. Ырлар бижитинип-ле турар, ынчалза-даа олар шүлүк чогаалы болбайн турар, а олар чаңгыс хепке кутkан ышкаш, чаңгыс аялгалыг болуп турар. Шүлүкчү ыры чогаалында четпестерниң чылдагаанын тайылбыылаан болгаш ынчангаш ол амыдыралдың чаа негелдезиниң деннелинден чыдып каап турар деп чугаалаан.

С. Маршак бодунуң саналынга уруглар литературазының хөгжүлдезиниң айтырыгларын чугаалаан. Уруглар чогаалчыларының чаа чогаалдарын үндүрерде, ном үндүрер парлалга черлериниң планнаашкынының системазының талазы-биле шүүмчүлелдиг сагындырыгларны ол чугаалаан. Уруглар номнарын тургузарынче чаа-чаа кижилерни —эртемниг, техниканың, уран-чүүлдүң кижилерин хаара тудары эргежок чугула. Уруглларга чамдык үнелиг номнарны катап үндүрериниң дугайында сагыш салыры эргежок чугула.

Бежээки хуралга ол ышкаш П. Абашидзе, В. Катаев, С. Улуг-Заде олар баа санал бергеннер.

Съезд бодунуң ажылын үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

СОВЕТ ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ ИЙИГИ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ СЪЕЗДИЗИ

Совет литератураның байдалының болгаш сорулгаларының дугайында

★

А. А. Сурковтуң илеткели

★ ★ ★

20 чыллар мурнунда совет чогаалчыларның бирги Бүгү-эвилел съездизиниң индиринден Максим Горькийниң чугаалаары болза:

«Бир эвес мында, бо залда, бүгү эвилел литературазын каттыштырарының үндезин сууру салдынган болза,—съездиниң сөөлүнде бистер бистиң берге ажылывыстың чедишкиниг болурунуң сорулгаларынга херек кырында каттыжышкынны эгелээривис эргежок чугула болур, ынчаарга, чугле бистиң чуртувуска, бистиң чуртувустуң улустарынга эвес, харын бүгү делегейге херектиг деп чугаалап шылаарым, ындыг күүлүг литератураны тургузар дээш ол ажылды улам-улам-на хөгжүтүшаан, үргүлчүлээр апаар херек». (М. Горький, чыылдырган чогаалдар, том 27 арын 336).

Советтер чуртунуң литераторлары, боттарының улуг өнүүнүң болгаш шыңгыы, негелделиг башкызының орук баштаан бо сөстерин бодап чорбушаан, боттарын кижи төрелгетенниң уран-чечен генийиниң тургусканы литературжу бүгү эргинелеринин дүрүм өзугаар салгакчылары кылдыр сагынмышаан, чээрби чыл ажыдан келгеннер.

Совет чурттуң литературазы бодунуң бүгү чогаадыкчы салым-чаланының-даа талазы-биле, бодунуң эң эки төлээлекчилериниң намдар-биографияларының-даа талазы-биле алырга, улус-биле үзүлбес холбаалыг. Ол болза, социалистиг тургузуушкунга, коммунизмче оруктап бистиң шимчээшкинивис-биле капсырышкан хөй-ниити политиктиг бүгү-ле болуушкуннарга идепкейлиг киржип келген.

Чурттуң хөй-ниити болгаш политиктиг амыдыралынга совет чогаалчының идепкейлиг киржилгези хемчээл чокка өскен. Улустуң бедик идегелинге төлептиг болган 150 чогаалчылар ССРЭ-ниң Дээди Совединге, акы-дүңмалышкы республикаларның Дээди Советтеринге депутаттар кылдыр, чер-чер Советтеринин депутаттары кылдыр сонгутурганнар. Эрткен чээрби чылдар иштинде совет чогаалчылар делегейниң хөй-ниитизиниң бүгү-ле эң чугула депшилгелиг шимчээшкиннеринге эң-не боттуг киришкеннер. Дайын сөөлүндегі чылдарда совет чогаалчылар тайбың дээш делегейде калбарган демиселдің эң идепкейлиг киржикчилери болу бергеннер.

Ийи съездилерниң аразында чээрби чылдарның дургузында совет литературага кайгамчык улуг өскерилгелер болгулаан. Литературада чаа кижилер келген, Совет чогаалчылар эвилелиниң кежигүннериниң болгаш кежигүннерге кандидаттарның саны 1934 чылда 1500 кижи турганындан 1954 чылда 3695 кижи чедир өскен. Бирги съезд үезинде турган литературалар чаа-чаа кижилер-биле неметинген, чаа-чаа номнар-биле байлакшаан. Акы-дүңмалышкы чаа литературалар тывылган болгаш хөгжээн. Улустарның катап каттышканы-биле совет литератураже Латвияның, Литваның, Эстонияның, Молдавияның Бессарабия кезээнің, Буковинаның, Закарпат Украиназының болгаш Украинаның база Белоруссияның барыын талакы областарының салым-чаланныг чогаалчыларының чаа улуг отрядтары каттыжып кирген.

Ол өзүлде дараазындагы саннардан тодаргай көстүр-дүр.

1934 чылда, орус совет чечен литератураның 32.943 муң экземпляр ниити тиражтыг 1852 чогаалдары үнген. 1953 чылда—159.801 муң экземпляр тиражтыг 2.733 чогаалдары үнген.

1934 чылда ССРЭ-ниң акы-дүңмалышкы өске улустарының чогаалчыларының 7.192 муң экземпляр ниити тиражтыг 1233 чогаалдары үнген. 1953 чылда—38.526 муң экземпляр ниити тиражтыг 1552 чогаалдары үнген.

1934 чылда ССРЭ-те даштыкы чечен литератураның 4.797 муң экземпляр ниити тиражтыг 348 янзы аттарлыг чогаалдары үнген. 1953 чылда—24.480 муң экземпляр ниити тиражтыг 420 янзы аттарлыг чогаалдары үнген.

Классиктерниң чогаалдары бистиң чуртувуста онза калбак нептерээн. Горькийниң номнары 80 миллион экземпляр, Пушкиниң — 70 миллион, Толстойнуң—60 миллион, Чеховтуң—40 миллион, Тургеневтиң—33 миллион, Гогольдуң—29 миллион экземпляр ниити тиражтыг үнгүлээн, Короленконуң, Крыловтуң, Лермонтовтуң, Некрасовтуң, Салтыков-Щедриниң чогаалдары тус-тус 16-даан 21 миллион экземпляр тиражтарлыг үнген.

Даштыкы чогаалчыларның: О. Бальзактың, Жюль Верниң, В. Гюгоның, Э. Золяның, Г. Мопасанның, Т. Драйзерниң, Д. Лондонның, М. Твеннің, Д. Дефонуң, Ч. Диккенстиң, Д. Свифтиниң В. Шекспирниң, Г. Гейненің, В. Гетенің, Ф. Шиллерниң, М. Сервантестиң болгаш оон-даа өскелериниң чогаалдары бирден 12 миллион чедир тиражтарлыг үнгүлээн.

Бистиң чуртувуста 47 орус совет чогаалчыларының чогаалдары, оон иштинде тос шулукчулериниң шулуктериниң номнары бирден 20 миллион чедир тиражтыг үнген, а Владимир Маяковскийниң номнары 23 миллион экземпляр тиражтыг үнген деп чүвени ол бүгүге немеп кагаа чогуур!

Бистиң чуртувуста чечен литератураның номчукчуларының бөлүү кайы хире калбагын деп чүвени шыны-биле билип алыр төлээде, библиотекалар четкизиниң кайгамчык хөй, 300 муң точкаларын база өөренип көрээ чогуур, оларны дамчыштыр номнар он-он миллион номчукчуларга баар болгай.

Эш Сурков Совет Эвилелиниң улустарының литератураларының аразында чогаадыкчы харылзааларның үзүктел чокка быжыгып турарының дугайын чугаалаан. Ол дээрге, — культура талазынга бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң национал политиказының чаагай типилелгезиниң эң-не каас-чараш херечилелериниң бирээзи болур.

Шаанда көңгүс бижик-билиг чок чоруктуң ханы дүмбей карангызынга чораан болгаш өлүп төнер чоруккa чыгаткан чораан хөй-хөй биче улустар Совет арге-чагырганың байдалдарында төөгүлүг чаа амыдыралга чаагайжыдыр төрүтүнген. Дөртен ажыг улустар үжүк-бижикти Октябрының соонда бир-ле дугаар алганнар. Оларның улус бүрүзүнде бодунуң национал уран-чүүлү, бодунуң литературазы тыптып келген болгаш чедишкиниг хөгжүп турар. Бүгү-ле акы-дүңмалышкы литератураларда тематика калбарган, амгы үениң эң чугула шинтпирлээр айтыгларын ажылдан кылыр чоруk ханылаан, чогаалчыларның уран-чечен өзү-биле шингээдип ап турары амыдыралчы материалдың бөлүү калбара берген.

Бир эвес 1934 чылда ССРЭ-ниң акы-дүңмалышкы улустарының дылдарынга орус литератураның 481 чогаалдары 3.529 муң экземпляр тиражтыг кылдыр очулдуртунуп үнген болза, 1953 чылда—1022 чогаалдар 16.007 муң экземпляр ниити тиражтыг үнген.

1934 чылда акы-дүңмалышкы литератураларның чогаалчыларының 150 чогаалдары орус дылга 1045 муң экземпляр ниити тиражтыг очулдуртунуп үнген, а 1953 чылда 21.427 муң экземпляр ниити тиражтыг 419 чогаалдар үнген.

Культура талазы-биле үнелиг үүлдериниң солчулгазынга орус дылдың улуг ужур-дузазын илеткелчи онзалап демдеглээн.

Коммунистиг партияның мерген угаанныг национал политиказының типилелгезиниң үе-байдалында Эвилелдің акы-дүңмалышкы улустарының аразынга культура болгаш литература талазы-биле үнелиг үүлдерни солчуруунуң күчүлүг чепсээ болур деп хүндүлүг роль бистиң ниитилелиште орус дылга таварышкан. ССРЭ-ниң акы-дүңмалышкы литератураларының чогаалчыларының чогаалдарынга даштыкыда өскен сонуургал турда, ол чогаалдар дыка хөй даштыкы дылдарже амдыызында орус дылда кылдынган очулгалардан колдады очулдуртунуп турар болганда орус дылдың шак ол ролю дайын сөөлүндегі чылдарда улам күштелген.

Орус классиктиг болгаш Совет литератураның дуржулгазын акы-дүңма литература бүрүзү бодунуңга таарыштыр шингээдип ап турары чаягаар-ла билдингир деп ол чугаалаан. Шаанда шагда элээн байлак реалисчи прозалыг чораан украин, латви, чамдык талазы-биле грузин, армян, азербайджан дээн ышкаш дыка сайзырангай литературалар боттарының хөгжүлдезиниң совет үезинде хуузунда национал чаңчылдарының барымдаалашкынын орус классиктиг болгаш совет литератураның дуржулгазын болгаш чаңчылдарын шингээдип алыры-биле дүүштүргеннер.

Прозазы болгаш драматургиязы бирги съездиниң үезинде безин эгелеп тыптышкынның байдалынга турган акы-дүңма литератураларда херектиң байдалы өске. Ындыг литератураларга, а олар он-он, орус проза болгаш драматургия (делегейлитературазының классиктиг эртинезин ажыглаары-биле кады болбайнан) чогаадыкчы дуржулганы дөзеп ажыглаарының кол үнер дөзү болуп чораан болгаш ынчаар артарын үргүлчүдеп турар.

Бистиң хөй национал бүгү литературавыстың ийи съездилер аразында хөгжүлдезиниң эң хөй ужур-уткалыг түннелдериниң бирээзи болза, акы-дүңмалышкы литератураларның бот-боттарынга хамаарыштыр өзүн турар чогаадыкчы деткиишкини болгаш саңлдар чедириишкини болур. Бот-боттарының чогаалдарын очулдуржур талазы-биле чогаалчыларның идепкейлиг ажыл-чорудулгазы бо херекке кайгамчык улуг рольдуг болган.

Ол-ла үениң дургузунда орус дылче болган акы-дүңмалышкы улустарның дылдарынче акы-дүңма литератураларның дыка хөй классиктериниң чогаалдары чогуур өйүнде болгаш бедик шынарлыг очулдуртунгулаан.

Эң эки чогаалдары орус дылче болган акы-дүңмалышкы улустарның дылдарынче очулдуртунган амгы үениң совет чогаалчыларының саны база өскен.

Бистиң бүгү акы-дүңма литературавыстың хөгжүлдезинге орус классиктериниң болгаш амгы үедеги орус литератураның дуржулгазының ужур-дузазын кандыг-даа хомчээл-биле бичелгейин турган, акы-дүңма литератураларның классиктериниң улуг чогаалдарының болгаш амгы үедеги чогаалчыларының чамдык шылгарангай чогаалдарының бүгү литератураларга, соң иштинде орус литературага улуг-дедер сеңлдарының дугайын база бистиң ниителиште чедишкиннеривис дээш ханы чоргаалдың сеткил-сагыжы-биле чугаалап болур бис.

Акы-дүңма литератураларның чогаалчыларының чогаалдарын очулдурар талазы-биле ажылга совет литератураның кежүмастерлери киржип турарын чугаалап айытпышаан, илеткелчи оон-биле кады ол чугула ажылды чамдыкта эки очулдуруп шыдавас кижилер ап турар деп айытган.

Культура-политиктиг чугула ажыл болур очулга хөрээн чурумчулар талазы-биле эки ажылдаарын Эвилелдің баштаар черинің составынга чогаалчыларның ийиги съездизи шыңгыы дааса чогуур.

Совет литератураже даштыкы номчукчуларның улам өзүп турар сонуургалының дугайын херечилеп турар саннарны болгаш фактыларны илеткелде көргүзүп түгар.

Совет чогаалчыларның бирги съездизиниң үезинде бистиң чогаалчыларывыстың тус-тус 27 номнары даштыкы дылдарга парлатынган.

Ыракта-ла долу эвес медээ-биле алырга 1945 болгаш 1953 чылларның аразында үениң дургузунда 900 ажыг совет чогаалчыларның чогаалдары 44 даштыкы дылдарга 9 муң үндүрүлгелер-биле улус демократиязының чурттарынга болгаш капиталистиг чурттарга парлатынып үнген. Чугле 1951—1953 чылларның дургузунда совет чечен литератураның чогаалдары 94.146 муң экземплярлар даштыкыга парлатынган. Бистиң литературавис даштыкыда кайы хире хөй номчукчуларлыг болганы моортан илдең-дир. Улус демократиязының чурттарында болгаш улусчу Кыдатта совет чечен литератураның очулгазын эң-не хөйү-биле тарадып турар. Капиталистиг чурттарда массалыг номчукчуларже бистиң литературавыстың орулунда салдынган хөй санныг аялар болгаш «соок дайынның» шуугаазыннары туруп туда-даа, дайын сөөлүндегі чылдарда бистиң номнарывис Австрияда, Англияда, Аргентинада, Бирмада, Бразилияда, Голландияда, Данияда, Индияда, Италияда, Ливанда, Мексикада, Норвегияда, Пакистанда, АБШ-та, Уругвайда, Финляндияда, Францияда, Швецарияда, Швецияда, Японияда болгаш өске-даа хөй-хөй чурттарда очулдуртунган болгаш парлатынган. Улус демократиязының чурттарында хөй он-он миллион номчукчулар-биле болгаш капиталистиг чурттарда миллион-миллион номчукчулар-биле кады бистиң номчукчуларывыс ийи катап чыгыы өскен.

Даштыкының ажылчы чоннарынга чырыктын, амыдырал бадыткалдыг идеязының үнер дөзү, даштыкы чурттарның мурнакчы, депшилгелиг чогаалчыларынга чогаадыкчы дуржулганың үнер-дөзү болбушаан, бистиң литературавис делегейниң өске литератураларының аразында онза чернии ээлеп турар дугайын бис кажан-даа утпас ужурлуг бис.

Капиталистиг чурттарда чурттап турар бистиң өнүктеривиске, депшилгелиг чогаалчыларга совет литератураның чогаадыкчы дуржулгазы улуг сонуурганчыг деп чүведе чигзиниг чок.

Бистиң өнүктеривистиң эки чогаалдары оларның амгы капиталистиг боттуг чорукту чидин-биле, чаныш-сыныш чокка шүгүмчүлээриниң чугле этези бар болуп турар эвес, харын база депшилгелиг, амыдырал бадыткалдыг эгени болунда синнiктирип турар идеялар, бодаллар болгаш дүрзү-хевирлер бар болуп турар.

* * *

Илеткелчи оон ыңай Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында совет литератураның ролюнуң дугайын чугаалаан. Бо чылдарда ССРЭ-ниң бүгү акы-дүңма улустарының чогаалчылары совет патриоттарының чаңгыс элтиг дайынчы отраты болуп турган. Дайынның баштайгы күннеринделе муң ажыг совет чогаалчылар Эвилелдің бүгү составының үштүн бириндеи хөйү) дайылдажып турар армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүрээлелиниге эки тура-биле барганнар. Кара далайдан Баренцово далай чедир — Ада-чурттуң Улуг дайынының бүгү фронтуларынга, маадыр хоорайларның камгалакчыларының аразынга, улустуң маадырлыг өскүс-негекчилериниң — партизаннарның аразынга бөо-чепсектэ холдарынга туткан ажы фронтучу журналистиң карандажы болгаш блокноду-биле совет чогаалчылар болза маадырлар-биле болгаш боттарының чогаалдарының номчукчуларыбиле кады дайынның берге оруктарыбиле базып чоруп турганнар.

Аркадий Гайдарның, Владимир Ставскийниң, Юрий Крымовтуң, Сергей Диковскийниң, Борис Левиниң, Михаил Чуманриниң, Борис Лапиниң, Захар Хацрезиниң, Сергей Семеновтуң, Александр Афиногеновтуң, Евгений Петровтуң, Джек Алтаузеннің, Иосиф Уткиниң, Олекса Десняктың, Степан Тудорның, Татул Гурянның, Александр Гавриюктуң, Фаттых Каримниң болгаш чепсек талазы-биле бистиң 200 ажыг өске эштеривистиң, хөй-хөй акы-дүңма литератураларның Ада-чурттуң Улуг дайынының хүннеринде өлген чогаалчыларының аттарын бистер боттарывыстың бодалывыска ыдыктыбиле кадагалаар бис.

Дайынның хүннеринде совет кижилерни хаара туткан улуг патриотчу көдүрлүүшкүн, ол уттундурбас чылдарда тургустунган чогаалдарга бодунуң эрес-дидим чүреккир, чөптүг, чылыг хайнышкынныг илерээшкинин тыпкан.

Буржуаз литератураның «арыг уран-чүүлүнүң» сүзүглекчилериниң салым-чолунга удурланыштыр бистиң литературавыстың «дайынчы салым-чолу», карангыда чырыткы ышкаш, туруп турар. Түр үеде тергиндеп турган фашизм Франциянга болгаш Англияга өлүм-биле кыжанып турган. Ол чылдарда, чугле эң ак-сеткилдиг литераторлар-демократтар бодунуң чонунга шынчы болуп артканнар. Өскелери, — а олар энмежок турганнар, — Лондоннуң болгаш Ковентриниң бомбалаштыкынныг дүнелерин чайлап, океан ындынче карак-ажыт чоруурун бодап, азы кулданыкчыларның мурнунга херек кырында дүжүп бербишаан, «боттарынга хоргастаныр черни» тып ап, азы боттарының чогаал-ажылын эжелекчилерге бараан болдура берген болгай.

Чалбыыштыг чогаалчы публицистиканың алдарлыг горькийжи чаңчылы Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында бодунуң кайгамчыктыг хөгжүдезин хөй-хөй совет чогаалчыларның ажылчорудулгазындан тыпкан. Илья Эренбургтуң памфлеттериниң от дег одуруглары эвилелде болгаш даштыкыда-даа миллион-миллион кижилериниң бодалдарындан ам-даа уттундурбаан. Борис Горбатовтуң сагыш-сеткил хайныгып келир болгаш шыңгыы «Эшке чагааларын» ам безин номчуурга сагыш-сеткил хайныкпайн барбас. Николай Тихоновтуң болгаш Всеволод Вишневскийниң хүн демдеглелдери болур публицистиг үүлдерин номчуурга, блокада хүннеринде Ленинградчыларның берге болгаш маадырлыг амыдыралы бистиң мурнувуска, дириг көрүнчүкте чүве дег, көстүп келир. Ынчаарга, хөй-хөй он миллион кижилер Сталинградтың камгалакчыларын Василий Гроссманның магалыг очерктеринден чугле билип алган эвес, харын-даа оларның шылгалдаларының кайгамчык шиниин оон медереп билгеннер.

1942 чылдың чайынында, кажан дайын Сталинградка чоокшулап чедип келген турда, М. Шолоховтуң «Көөр хөөн чок чоруктуң эртеми» деп рассказы бүгү чуртка чангыланып үнген. А. Толстойнуң, А. Фадеевтиң, Л. Леоновтуң, К. Фединнин, В. Ивановтуң, П. Павленкоңуң, В. Лацистиң, Д. Заславскийниң, В. Ставскийниң, К. Симоновтуң, Б. Полевойнуң, Б. Галининиң, Я. Судрабкалнның, Р. Кочарның, В. Василевскаяның, Я. Галанның болгаш өске-даа совет чогаалчыларның дайын үезиндегі публицистиказын болгаш очерктерин барымдаалавайн турган, дайын чылдарының совет литературазын төлеви-биле үнелеп хоржок.

Дайын үезинде прозага болгаш драматургиага шериг темазының талазы-биле ажылдап турган бистиң чогаалчыларывыстың дуржулгазын шүгүмчүлекчи өзүбиле угаазылап көрбээни болгаш түнневаэни четпес болуп турар.

Оон соонда эш Сурков, хөй-хөй совет номчукчуларның бүүрел-хүндүткелин боттарының чечен-чогаалы-биле чаалап алган, хөй национал совет литератураның төлөлекчилери прозачыларның, шулукчулерниң, драматургтарның, публицистерниң чогаалдарын санап чугаалаан. Ол, тус-тус чогаалчыларның чогаадыкчы методунуң дугайын тодаргай чугаалап, оларның чогаалдарын анализтеп, совет литература идея болгаш уран-чечен талазы-биле кайы хире өскенин көргүскен.

* * *

«Литература хөрээ анаа-ла деннелгеге, дөмейлээшкинге эвээжин хөйүнүң тергиндээринге белен-не алдырбас боор чүве, хуунуң инициативазынга, тус-тус кижилериниң тура-чүткүлүнге хөй делгемни, бодалга база фантазиага бээри бо херекке эргежок чугула болуру чугаажок» деп, чартык чүс чыл мурнунда В. И. Ленин бодунуң «Партия организациязы болгаш партийжи литература» деп үүлүнге бижээн.

Бистиң литературавыстың бүгү хөгжүлдези-биле ам безин практика кырынга бадыткатынган Ленинниң ол сөстери социалистиг реализмниң методун ажылдап кылырының ниити угланышкынывыбиле чергелештир, янзы-бүрү агыышкынарның оларның аразынга чогаадыкчы чарыштың турун болурун, кайы бир агыышкынның артык күштүг чоруун калбак дискуссия хевири-биле чугаалажып болурун баш удур көрүп турар.

Кижилериниң аажы-чаныш болгаш амыдыралының үүлдерин бир дөмей үнелеп көрүп чоруур чогаалчылар, бодунуң көрген болгаш медереп билген үүлүнүң түннелдерин уран-чечен овур-хевирге илередириңге мырыңай төнчү чок янзыбүрү болур. Прокофьевти Сельвинскийден, Миршакарны Турсун-Заделен «хол үжүүнүн», шулуктериниң базымнарының», темага чырыдарының аргазының аайыбиле черле чазыг чок ангылап болур, ынчаарга амгы үедеги барыын чүк модернистер бот-боттарындан барык-ла ылгашпайн турарлар, оларның хей-хоозун болгаш утка-шынар чок чоруу оларны төрелдештирип база онзагайланыр чүвези чок бүгү-ниити болдуруп тудуштуруп турар.

Совет литературада эки көргүстүнген маадыр дугайында съезд мурнунуң дискуссиязының түннелин допчузу-биле үндүрбүшаан, эш Сурков болза, Фадеевтиң, Гайдарның, Островскийниң, Полевойнуң номнары, Ильинаның «Дөртку бедик» деп ному, Зоя Космодемьянская дугайында, Александр Матросов болгаш бистиң херек кырында амыдыралывыстың боттуг өскедаа маадырларының дугайында чогаалдар «идеалдыг маадыр» дугайын күзеп чоруур, хөлүн эртир аар-саар үүлдер негээр кижилериниң чектенишкиннери турза-даа, бистиң амгы үеристиң дириг кижилерин, чаа характерниң, чаа моральдың, хуунуң болгаш хөй-ниитиниң харылзаларының чаа нормаларының тургустунуп турарының үезинің кижилерин көргүзүп турар болгаш аныяк номчукчуларның чүректерин ынчангаш хандыкшыдып турар деп чугаалаан.

Сатириктиг, эки эвес овур-хевирни тургузарының айтырыын анализтевишаан, илеткелчи чогаалдың персонажының бүдүш-байдалының болгаш хөй-ниити аячының карангы болгаш чырык талаларын дүүштүреринин рецептилерин тургузарын ораладжыр чоруk болдунмас болгаш хорадлыг деп айыткан. Литература чогаалының эки деп көргүскен маадырының овур-хевиринге болгаш характеринге мурнакчы база хожудангай азы мурнакчы база «анаа» чүүлдүң дөзигүүрүн дүрүмчүдерин ораладжыр чоруk база-ла ол ышкаш хоралыг. Кандыг-даа дүрүмчүдүлге кылып кызыгаарлаар чоруk овур-хевирлерни база номну дораан-на өлүгжүдүптер, амыдыралчы бүзүредишкинни сургаалдалыг зажы-чаң айтылгазы-биле солуурунга чедире бээр.

Сөөлгү чээрби чылдарда, ылангыя дайын сөөлүндегі чылдарда, бистиң чогаалчыларывыстың тургусканы, күрүнеин улуг-улуг ажылдакчыларының, эртемниң, уран-чүүлүнүң болгаш литератураның ажылдакчыларының овур-хевирлеринге хамаарыштыр чугаалааш, илеткелчи, төөгүге тус-тус кижилериниң ролюн шын эвес, хажытындыр көргүзүп турганының таварылгалары маная ылангыя драматургияның, кино-драматургияның чогаалдарынга ховар эвес тургулаан деп демдеглээн.

Совет литератураның хүзөөлгезиниң дугайын партия биске чогуур өйүнде сагындырган болгай:

«Совет литератураның сорулгазы болза, аныяктарны шын кижизидерде күрүнеге дузалаары, аныяктарның айтырыгларынга харылаары, чаа салгакчыларны омак-сергек, бодунуң хөрээнге бүзүрелдиг, бергелерден кортпас, кандыг-даа бергелерни ажып эртеринге белен кылдыр кижизидери болур».

Ол төөгүлүг улуг сорулганы алдарлыбиле күүседир төлээде бистиң литературавыс «идеалдыг маадырны» азы «идеалдыг тус-тус кижилерниң» овур-хевирлерин тургузарының оруу-биле чоруп шыдавас ужурлуг.

Ол, ук кулбургай орукка туруптар болза, ойлук чок бижиишкинче чуглуп кирер, боттуг амыдыралды билип алырын сургаалдыг йөрээшкиннерлиг «идеалар хоолайларын» даап бижири-биле солуур апаар.

Бистиң амгы үедеги аныяк киживис бодунуң салым-чолун деннештиреринг күзеп чоруурy ол овур-хевирлериниң күштүг чоруу болза, ханы амыдыралчы шыпда, «бүдүш шынар болур характерлерни таарышкан байдалдарга» көргүзериниң хоойлуларын өзугаар оларның характерлерин хөгжүдеринде болуп турар.

Чуруттап эрткенивис чээрби чылдың түңнелин үндүрүп, эрткен оруувусту улуг өөрүшкү болгаш чоргаарал-биле демдеглеп тура, ол орук болза, идея талаы-биле бүтпес янзы-бүрү саңдар-халдавырның катап илерээшкиннеринге улур дошкун демиселдің оруу дээрин үттүп болбас ужурлуг бис—деп, илеткелчи чугаалаан. Ол демиселге литераторлар үргүлчү-ле Коммунистиг партияның болгаш бүгү совет хөй-ниитиниң быжыг, мерген деткимчезинге даянып келген.

Съездилер аразының чылдарында «уран-чүүл чугле уран-чүүлге хамааржыр» дээр реаксылыг теорияның катап илерээшкиннери кестүп кээп тургулааннар. Делегейниң бүгү-ле улуг чогаалчыларының, ылангыя бистиң ада-чурт классикавыстың чаңчылдарынга быжыккан хамаатыжы турштан литератураны өскээр угландырар бодалдыг ораладжышкыннар ол меге теорияларның тугунуң адаанга хире-хире болгулааш-ла катап тыптып тургулаан, а бистиң байдалдарывыстың үезинде ол дээрге, бистиң чуртувустуң коммунистиг келир үези дээш партияның болгаш чоннуң демиселинге киржилгеден литератураны хоора тыртар дээни ол болур.

1946—1948 чылларның партийжи доктаалдары ындыг айылдың барын бистерге, литераторларга болгаш совет уран-чүүлүң өске-даа адыларының ажылдакчыларынга сагындырган. СЭКП ТК-ның доктаалдары кестүп эгелеп орган айылды ажып тиилээрде күжүвүстү мөөнүзөривиске биске дузалаан.

Утка биле хевирниң ийи башка баарынче тыртып турар формализм, азы литератураны объективизмниң оруунче идип турар натурализм дээн ышкаш «арыг уран-чүүлүң» шак мындыг доктаамал эдеринчилери бистерге дайын мурнунда-даа, дайын сөөлүнде-даа чылдарда таваржып тургулаан.

Реаксылыг бүтпес саңдар-халдавырның эң-не быжыг катап илерээшкиннериниң санынга космополиттиг угланышкыннарны база-ла хамаарыштырар херек.

Дайын сөөлүнүң чылдарында космополиттиг ковайышкыннарга хамаарышкан чугааның чидин онза билдингир болур ужурлуг, чуге дээрге «соок дайынның» эгелекчизи америк империализм нацияларның болгаш күрүнелериниң экономиказын, политиказын, культуразын бодунуң бүрүн чагыргазынга киирип алгаш делегейге тергиндеди чедип алыр деп сорулганы салгаш, бодунуң экспансиязының идеологтуг үндезини кылдыр чогум-на космополитизмни алганы таварылга эвес.

Кандыг-даа барымдаа чокка бактаарының «платформазынга» чаленгеш бистиң литературавыстың колдуг турштарын атакалаарының ораладжышкыннары моон-даа сонгаар илереп болурунуң дугайында съезд мурнунда бистиң литературжу хөй-ниитивистиң чаңгыс үн-биле бүгү шапканы кезек чүүлериниң «Новый мир» журналга кестүп келгени херечилеп турар.

Совет патриотизминиң болгаш пролетаржы интернационализминиң ажыл-хөрээн анализтээн. Орус литератураның төөгүзүнге хамаарышкан кылын номнар, англи, француз, немец болгаш өске-даа литератураларга хамаарышкан хөй томнуг ажылдар парлатынгылаан. Эрткен үениң улуг-улуг чогаалчыларынга болгаш шүгүмчүлекчиларинге база классиктерниң стилин, дылын, уран аргазын шинчилээриниң айтыгларынга хамаарышкан молография хевирлиг алгын шынарлыг ажылдар үнгүлээн болгаш үнүп турар. Совет литератураның айтыгларын дыка кошкак шинтпирлетинин турар.

Кандыг-бир болуушкунну азы литератураны чогаалын үнелээрде бодалдарның калбак солужулгазын эш Сурков онза демдеглээн. Парлаан рецензия бүрүзүн литератураны чогаалының үзе шинтпирлээн, маргыдаа чок шинтпири кылдыр көөр эвес бодалды чок кылыр херек. Үнелелдің ат-алдары болза, чүүлдү азы рецензияны аная-ла парлап үндүрүшкенинде эвес, шүгүмчүлекчиниң сөзүнүң мергенинде болгаш ханызында болур ужурлуг. Чогаалчының ажылының уран-чечен шынарынга база негелдени бедидериниң эргежок чугулазын илеткелчи демдеглээн.

Илеткелчи амыдырал хөгжүлдезиниң дүрүмнери-биле дүүшпейн турар чөрүдээ чоктуң «теориязының» хоралыының дугайында чугаалаан.

Шүгүмчүлекчилериниң болгаш литературоведтериниң ажыл-хөрээн шинтпирлин-биле күштелдирери эртемнер Академиязының институттарын бо үеги литератураның дуржулгазын түңнээр улуг айтыгларны шинтпирлээринге чоокшуладыры, литература теориязының болгаш төөгүзүнүң айтыгларын, хүн-бүрүнүң шүгүмчүлелиниң болгаш библиографиязының айтыгларын журналдарга болгаш солунарга чырыдары, парлалга черлериндe шүгүмчүлел болгаш литературоведение редакцияларының ажыл-хөрээн диргизери, литература теориязының болгаш төөгүзүнүң айтыгларын ажылдан кылырынга таарыштырган тускай журналды тургузары—литература ажылының ол чугула участогун диргизер талазы-биле эргежок чугула чорудар баштайгы хемчеглер мындыг болур-дур.

* * *

Совет литератураның съездилер аразында чигзиниг чок болгаш улуг чедишкиннери болза, оон четпестерин эң негелделиг, эң калбак чугаалажып көөр чорукту күш чок болдурбайн, харын-даа негеп турар. Бистиң хайнышкынныг хөгжүп турар херек кырында бар чүүлүвүстүң негелделеринден, номчукчунуң негелделиниң үзүктел чок өзүлдезинден оон хожудан калып турарының дугайын съездиниң индиринден чугаалавайн баар эргевис чок. Бистиң литературавыстың четпестерин, оон аргаларынга идегел чокталыр хоозун чорукту барымдаалап эвес, а бистиң литературавис оон шинтпирлеп турганы болгаш шинтпирлеп турары сорулгаларындан ыракта нарын сорулгаларны шинтпирлеп шыдаар талантылыг чогаалчылар отрядтыг ындыг чогаадыкчы дуржулганың болгаш бышкан чоруктуң деннелин чедип алдынган деп бүзүрелди барымдаалап шынгыы болгаш доорт шүгүмчүлээр ужурлуг бис.

Литератураның сорулгазы — коммунизм тургузукчузунуң характерин хевирлээринге дузалаары, бистиң үеристиң кижилерин, оларның өзүлүг кижизиг төлептиниң бүгү магалыг чаагайын база кижилерниң медерелинде болгаш бүдүш-шынарында капитализмниң артыышкыннарын, амыдыралдың бүгү четпестерин болгаш багай талаларын тода сорулгалыг эптеш чок шүгүмчүлел-биле көргүзүп болур.

(Төнчүзү 3-кү арында).

СОВЕТ ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ ИЙИГИ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ СЪЕЗДИЗИ

Совет литератураның байдалының болгаш сорулгаларының дугайында А. А. Сурковтуң илеткелиниң төнчүзү

Төөгүлүг хөгжүлдеге көстүп көрбээн темпини берген совет кижи дөстүнмес. Ол литературадан ону дүвүреп турар айтырыгларга эң шиг, эң чогуур өйүнде харыны манап турар, ол чогаалчының ооң амыдыралын болгаш демиселин «кулуруктаашкын-биле» санап көргүзер чыл-чурагчызы кылдыр эвес, а болунуң ажи болгаш соратниги кылдыр, тургузукчуну чаа идеялар-биле байыдып, ацаа чаа түүлдерни ажыдып бээр келир үениң разведчиги кылдыр көөрүн күзеп турар.

Амгы совет үени бистиң номнарывыста чангыс талалап көргүзүп турары дээш, бистиң хөй-хөйүвүс бистиң бурунгуларывыс—классиктерниң чаңчылдарын эдерип шыдавас азы коргар чоруу болгаш боттарының номнарынга кижини болганчокла проблема азы материал кылдыр көргүзери, кижини «үш талалыг» кылдыр, ооң төөгүлүг амыдырал-чуртталгазын — бүгү талалыг, ооң сагыш-сеткил бүдүүжүнүн бүгү байлакшылын, шиитиниң болгаш хуунун херээн чаңгыс аай кылдыр көргүзериниң көргары дээш номчукчу үргүлчү сеткил ханмайын турар.

Шүлүктер болгаш прозалар номчукчулары, театр болгаш кино көрүкчүү совет литературадан янзы-бүрү жанрларны — романнарны, тоожуларны болгаш рассказтарны, төөгүн бижээн поэмаларны, хамаатты болгаш хуу лириканы, трагедияларны болгаш шиилерни, киленнг сатираларны болгаш хөглүг амыдыралчы комедияларны манап турар. Кандыг-даа чогаал ооң делгем угаан-бодал талазы-биле шиити билиниин, чогаалдың чечен шынарынга ооң онза өскен негелдезинин деңнелинге турарын ол негээр эргелиг.

Бистиң литературавыстың амгы херек кырында бар түүлү амыдыралче эң күженишкинниг синнигин киреп чогаалчыан негеп турар. Амыдыралды хажыызындан хайгаарап көөр кижиниң туружу совет чогаалчыга —хоозун-меге туруш болур. Совет чогаалчы болза, херек кырында болуп турар түүлүн, ооң номунун материалының херечизи эвес, а киржикчизи болур. Ниитилелдің амыдыралынга эз болукчу туруш болза, чогаалчының партийжи чоруунун илерээшкиниериниң биреэзи болур.

Коммунистиг партия литератураны улус массаларның коммунистиг кижизидилгезинте болунун идепкейлиг дузалакчызы кылдыр, эргиниң артыышкыннарыбиле демиселдің чепсээ кылдыр, совет кижиниң амыдыралында болгаш характеринде чаа үвени ниитилештириниң чепсээ кылдыр көрүп турар. Ынчалзажок бүүдеге ниити сорулгаларны шиитпирлээри-биле калы литератураның өске хевирлерин болгаш жанрларын база онзалап көөр херек, оларның хөгжүлдезиниң уран-түүлүн холушкак хевирлериниң өзүлдези хамаржыр. Чогаалчыларның онза кичээнгейи драматургияның болгаш кинодраматургияның, поэзияның ыры-музыка уран түүлү-биле харылзашкан хевирлериниң ажыл-чорудулгазынче угланган турар ужурлуг. Ол участоктарда бистиң хожудап калып турарывыс онза илереп, ол чорук уран-түүлүн эң чугула болгаш эң массалыг хевирлериниң хөгжүлдезин шаптыктап турар, а шынында литературлуг чогаал театрны, кинону, ырыны дамчыштыр он-он миллион кижилерниң ортузунга кончуг дүрген болгаш бүгү ниити нептерээшкинни ап турар.

* * *

Хөй-ниити организациязы болур Чогаалчылар эвилели болза, партияның идеяларының литературага чорудукчузу, литературага коллективтиг чогаадыкчы улуртулганың хевири болур. А. М. Горькийниң инициативазы-биле тургустунган Чогаалчылар эвилели чаарби чылдарның дургузунда ол рольду күүседип келген.

Бүгү-эвилел съездизиниң мурнунда республикаларга чогаалчылар съездилери, областарга болгаш крайларга чогаалчылар конференциялары бүгү чуртка болуп эрткен. Оларга ёзулуг демократтыг калбак шүгүмчүлелдің болгаш бот-шүгүмчүлелдің байдалынга 1300 чогаалчылар—Эвилелдің бүгү составының үштүн биринден ажыг кезии илеткелдер, эдеринчи илеткелдер кылган болгаш санал берген.

Хөй-хөй саналдарга, илеткелдерге Чогаалчылар эвилелиниң ажылының янзы-бүрү талаларын, ооң иштинде организастыг ажылын шыңгыы шүгүмчүлээн. Ол чидиг, дошкун шүгүмчүлел эвилелди быжыглаарынче, ооң ажылында частырыгларны болгаш хажыдылгаларны шиитпирлиг эдеринче бүрүнү-биле угланган.

Съездиге-даа, съездиниң соонда-даа коллективтиг шиитпирлээр апаар сорулгалар литературада дыка улуг. Оларны күүседиринге совет литераторларның бүгү коллективиниң күженишкиннери херек. Чогаалчылар эвилелиниң кежигүннериниң саны съездилер аразында ийи катаптап ажыг көвүдээн. Ынчалза-даа чаа номнарның саны дыка эвээш хемчээлге өскен. Совет чогаалчылар эвилелиниң кежигүннериниң аразында литература ажылы кылбайн барган кижилер эвээш эвес.

Съездилер аразында үеде литературага хөй-хөй чаа кижилер немешкен, ынчалзажок чогаалчының ортумак назыны 10—15 харга бедээн, а 30 хар чедир назылыг аныяк чогаалчыларның бот-деңзизи элээн хөй катап эвээш болу берген. Ол үүл дизе, литератураже талантылыг аныяктарны хаара тудар сорулга бистиң мурнувуста шыңгыызы-биле тургустуна бергени ол-дур. Аныяк талантыларга күзээшкинни литератураже эгелеп кирип турар аныяктарның чогаалдарының шынарынга эң шынгыы негелдели болур чорук-биле холбаштырып турар байдалдар оларга тургустунган турар ужурлуг.

Бистиң съездивис литератураның даартагы хүнү дээш, тодаргайлаарга литературжу аныяктарны кижизидери дээш харыылаарынче эрги салгалдың литераторларының кичээнгейин оларның шуут хүлээлгези кылдыр онза чүткүлүү-биле угландырар ужурлуг. Бистиң литераторларывыс А. М. Горькийниң үлегерин эдерип чораан, литератураже чаа-чаа талантылыг кижилерни хаара тутпушаан, бодунуң дуржулгазын аныяктар-биле улам-на харам чок хуваажыр ужурлуг.

Түннелинде илеткелчиниң чугаалааны:

— Совет литератураның чедишкини, ооң чогаалдарының бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда кайгамчык улуг нептерээшкини болза, чаа маадырның—совет кижиниң делегейниң чуттарында тиилелгелиг, күчүлүг базымының демдээ болуп турар.

Совет чогаалчыларның эң чугула сагыш-човаар түүлү—соксаал чок сайзырап турар совет амыдырал кижилерни хүн-бүүрде канчаар кижизидип турары ышкаш, ол маадыр литератураның чогаалдарында чаа хевирлер болгаш шынарлар-биле байытынган турары болур ужурлуг.

* * *

А. А. Сурковтуң илеткелиниң соонда съездиниң бирги хуралы доозулган.

(СЭТА).

Партия чырыдыышкынын боттуг удуртур

СЭКП Сут-Хөл райкому бо чылын партия чырыдыышкынының системазында өөредилге чылынга элээн белеткелдиг ужурашкан болгаш кичээлдер өй-шаанда эгелээн. Чырыдыышкынның четкилери четчелетиген болгаш оларга белеткелдиг пропагандистерни быжыглаан турган. Четчелээшкиниң түннелинде партия райкомунуң чанында кежээки школа, бирги болгаш ийиги чылдың бедиткен хевириниң бөлгүмнери база көдээ черлерде коммунистерни болгаш активчилерни хандыдып турар 6 политшколалар, 8 бөлгүмнер тургустунган.

Чырыдыышкынның чамдык четкилери бодунуң ажылын экижиткен. Чижээлээрге, Кызыл-Тайгада Сталин аттыг колхозта партия төөгүзүнүн допчу курзун өөренириниң бирги чылдың бөлгүмү (пропагандист эш Белек-оол) өөредилге чылы эгелээнден бээр үзүктелишкин чок ажылдан келген болгаш кичээлдер дынакчыларга солун болгаш биллингир эрттип турар. Пропагандистиң беседазы солун, чедингир болганы-биле дынакчыларның өөредилгеге сонуургалы улгаткан.

Ындыг-даа болза, районда партия чырыдыышкынының системазында өөредилгеде дыка улуг четпестер бар. Калинин аттыг колхозта бир политшкола болгаш партия төөгүзүн өөренириниң ийиги чылдың бөлгүмү бар. Ында партия эге организациязының секретары эш Монгуш-оол политшколаның болгаш бөлгүмүнүн ажылын экижидер талазы-биле хемчегни алыр хамаан чок, боду безин өөренмейн, каш-даа кичээлдерге келбейн барган. Киров аттыг колхозта партия чырыдыышкыны база-ла шак ындыг байдалда туруп турар.

Пропагандистериң семинары партия чырыдыышкынында чугула черни эзлеп турар. Ындыг турбуже, пропагандистериң семинары болбайн турган болгаш ону түгле ноябрь 22-де эрттирген. Моон алгаш көөрге, районда партия чырыдыышкынының ажылын экижидер дээш шиитпирлиг хемчегларни алыры негетинип турар.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.

Колхозчу аңчы

Сут-Хөл районунуң «Сталинчы орук» колхозунуң кежигүнү эш О.Кыдыр-оол күскү аңныыр үеэлинде 5850 рубльдиг өлүүн заготживсырьёга киргеп.

Эш Кыдыр-оол аңныыр ажылын үргүлчүлеп турар.

К. ДОРЖУ.

Дрогобыч областа

Дрогобыч область. Рудковский районнуң Молотов аттыг колхозунда партия болгаш комсомол чырыдыышкынының четкизинде өөредилгени эки организастаан. Марксизм-ленинчи теорияны 11 коммунистер бот өөредилге-биле өөренип турарлар. Аныяк коммунистер СЭКП төөгүзүнүн допчу курзун өөренириниң талазы-биле бөлгүмде (өөредилгениң ийиги чылы) өөренип турарлар.

Чурукта: СЭКП төөгүзүнүн допчу курзун өөренириниң талазы-биле бөлгүмнүн өөредилгези. Чурук чанында—бөлгүмнүн удуртукчузу И. Ф. Сологуб.

Фото **С. Поляковтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Кызыл районнуң суд соңгулдаларының түннели

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл район Совединиң күүсекчи комитединиң дыңнатканы өзугаар алырга, 1954 чылдың декабрь 12-де болган улус судтарының соңгулдаларына районнуң соңгукчулары 100 хуу киришкен. Соңгулдалар ажылчы чоннарның политиктиг улуг кадрлүүшкүү-биле эрткен. Бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның ниити санындан районнуң улус судунуң шиитткекчизинге кандидатты дээш 99,87 хуузу, улус төлээлеринге кандидаттар дээш 99,38 хуузу бадылаан.

Районнуң улус судунуң составынга бүгү соңгутканнарның 39, 4 хуузу херээженнер, 36,6 хуузу СЭКП кежигүннери болгаш СЭКП кежигүннеринге кандидаттар, 63,4 хуузу партия кежигүү эвестер болуп турар.

Районнуң улус судунуң составынга бүгү-ле соңгутканнар болза, коммунистерниң болгаш партия кежигүү эвестерниң кандидаттары болур. Оларның дацзызын моон адаанда парладывыс.

Кызыл районнуң улус судунуң шиитткекчизи

Токманцева Зоя Ивановна

Кызылдың район судунуң талазы-биле соңгутурган улус төлээлери

Кан Александр Сергеевич
Козлобродова Наталя Федоровна
Дулуй-оол Монгуш Топчутович
Ситкин Яков Александрович
Романцева Мария Васильевна
Павлова Татьяна Николаевна
Федоровский Виталий Дмитриевич
Менчиков Александр Николаевич
Дунаевская Вера Антоновна
Ушинина Лина Михайловна
Мирютова Вера Ефимовна
Мартынов Евлампий Леонтьевич
Власова Мария Ивановна
Якименко Валентина Александровна
Бекешев Василий Федорович
Дурума Салчак Согаа
Массай Иван Чанмынович
Кара-Уруг Маады Мижитооловна
Кудрявцев Василий Семенович.
Симакова Ирина Калиновна
Дайдан Салчак Сыямбиловна
Маракулина Зоя Ивановна
Салчак Кызыл-оол Ортуноолович
Леонов Иван Иванович
Поносов Федор Степанович
Попуш Сандыкпаа Албанчыевна
Пидол Галина Демчиевна
Димитрова Анфуса Павловна
Осумба Амыр Дулбаевич
Оюн Сынгылда Хырбыжаевич
Ашак-оол Агбан Дашыевич
Часкалбаа Осутма Дондуповна
Иконников Михаил Клементьевич
Тимченко Василий Ильич
Яузина Анна Яковлевна
Закамалдин Василий Андреевич
Булчун Тадар Аван-оолович
Очур-оол Роман Дембирелович
Чымдан Тамара Маады
Седен-оол Салчак Донгурович.
Оюн Байр-оол Чадамба
Байкара Шанна Кек
Байкара Сокеалма Дагаажык
Чульдум Байкара Кожагарович
Биче-оол Байкара Чошукович
Дөжекпен Серенмаа Кожагаровна
Анисимова Ульяна Ефремовна
Малыр-оол Ховалыг Ш.
Бугаева Татьяна Федоровна
Полева Анастасия Петровна
Сендажи Сат Кальчанович
Салчак Матпа Комбуевна
Ензак Маады Базанович
Чооду Санаа Балбырович
Гейзатулин Евгений Александрович
Донгак Ошай Кызыл-оол
Ждакаева Екатерина Алексеевна
Кулибаба Иван Павлович
Фроленко Александр Никифорович
Ондар Доржу Дукаевич
Найденов Александр Данилович
Кульпин Геннадий Иванович
Седых Антонина Васильевна
Солодова Евдокия Ивановна
Сычкина Степанида Семеновна
Дамбыы Дажи Дармайевич
Дамбаа Чингин Комбуйович
Балдарчы Бавуу Дакпаевич
Чаш-оол Мамбалак Харынчайович
Даваалай Сергей Чаш-оолович

Кышкы мал ажылынче кичээнгей салыр

Мал ажылының эң харыысалгалыг үеэзи кыжын болур, ону билип тура-ла чамдык колхозтарның баштаар черлери кышка багай белеткеннип, мал ажылынга каражаны болдуруп турары канчап-даа таарышпас, Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхоз (даргазы эш Целищев) бо чылын мал кыштагладыышкынын дыка четпес организастаан.

Чыланныгда 150 баш инек бар, оларны таарымчалыг кажаа-биле хандырбаанындан биреэзинге-ле 1,5 дөрбелчин метр шөл онаажыр кылдыр тырый кажаалап турар. Ол ышкаш ында 30 баш бызааларның кажаазының иштинде арыглатынмаан өл өдектиң кылыны 15 сантиметр ажып турар. Ажаалданың багайындан 7 бызаа өлген, арын баксыроан бызаалар ам безин 20 ажып турар.

Шак ындыг байдалды колхозгүн хой фермазындан база көргүзүп болур. Күш-ажылдың организастыы фермаларда багай, мал чемин камныг чарыгдаар, одарны чөп ажыглаар дугайында график мынчага тургустунмаан. Бо талазы-биле колхозта парторганизация секретары эш Каваа боттуг хемчег албайн келген.

Ниитиниң мал ажылынче хайгааралды Ворошилов аттыг колхозта суларакган. Сарыг-Булунда 270 баш аныяк инектер декабрьниң 13-ке чедир кажаа чок туруп келген. Сандарааның «саларын» турары 100 инек кандыг-даа хайгаарал чок, чер сана чоргулаар. Одушпаяктың харыысалга чок, үргүлчү арагалаар байдалынан ооң ажаалдазында 90 инек кандыг-даа хайгаарал чок, чеми үстүп, соок турлагда бергеден турар. Ол ышкаш Тамчат-оолдуң 70 бызааларындан 3 бызаа сугга дүжүп өлген, кажаазы сыныыпас.

Кышкы мал ажылынче кичээнгей салбас ындыг фактыларны районнуң кайы-даа колхозтарындан көргүзүп болур. Бо талазы-биле Сарыг-Сеп МТС чугула сагыш салыры негетинип турар.

С. МААДЫ.

КОЛХОЗУМНУ

(Чөөн-Хемчик районнуң „Искра" колхозунуң козхозчуларының дилээ-биле)

Турлаг-хонаш кезип чорбас
Турум чурттаар колхозумну.
Тууйбу-биле эптеп туруп,
Тудуп алган бажыңымны.

Хөртүк харны эргизер дээш
Кезеп турбас орус суугум.

Хөмүрерти өже бербес
Хөлчок чырык сайгылгазым.

Чырык, чылыг арбын бажың
Чылдан чылче өзүп турда,
Шынап чараш колхоз төвү
Шыдал күштүг болбайн канчаар!

О. СУВАКПИТ.

„Шынның" материалдарының изи-биле

„Ажылдың учёду сандаргай"
„Колхозта ревизия ажылын экижидер"

Бо чылдың октябрь 7-де үнген № 200 (3137) «Шынга» Улуг-Хем районнуң Мичурин аттыг, Маленков аттыг колхозтарында мал ажылының учёт-отчёдун багай тургусканындан малдар чидип, читкен малдарны буруулуг кижилерге төлетпейн турарының дугайында шүгүмчүлелдиг материалдар парлатынган.

Корреспонденцияларда айыткан фактылар шын болуп илерээн,ниитиниң малын харыысалга чок кадаргаш, мал чидирген колхозчулардан читкен малдарны төлеткен деп, Улуг-Хем райкүүскому редакцыга дыңнаткан.

Беш миллион көрүкчүлер

(Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде Россия Федерациязының павильонунуң чайгы ажылының түннелдеринге)

Москваже делгелгеде кээп турар бүгү экскурсантылар Россия Федерациязының павильонунче баарын боттарының ыаавыла хүлээлгели кылдыр санап турганнар.

Ол-даа чаягаар-ла. РСФСР болза, Совет Эвилелиниң республикаларының бирги черин эзлеп турар. Ооң делгемнери барык 17 миллион дөрбелчин километрлерде чаптылган. Ооң девискээри АКШ-тың девискээринге бодаарга ийи катап улуг, Великобританияның девискээринден 70 катап ажып турар. Бистиң Төрээн чуртувустуң өске нацияларының иштинде шылгарангай нация—улуг орус улус социалистиг революцияның тиилелгелиг тугун бир дугаарында көдүрген. Социализм тургузуушкунунга бүгү акы-дуңма улустарга улуг дузаламчыны көргүскен.

Россия Федерациязының павильонунун көрүкчүлери хөй солун чүүлдерни көргеннер.

Совет чуруттуң амыдыралынга РСФСРниң шылгарангай ролю-биле олар эге залга-ла танышкан.

Ада-чуруттуң Улуг дайынының мырынай мурнуу чарымда-ла РСФСР Совет Эвилелиниң бүгү үлетпүр продукциязының үштүн ийи кезии ажыгны, ооң иштинде металл болбаазырадылгазының үлетпүр продукциязының дөрттүн үш кезиин, химияның дөрттүн үш кезиниңдеи ажыгны берип турган. Дайын сөөлүнде Россия Федерациязынга үлетпүр продукциязының бүдүрүлдези улам хөй кылдыр көвүдээн. Россия Федерациязының көдээ ажылагыйы ССРЭ-ниң экономиктиг көдүрүлүшкүнүнге көскү рольду ойнап турар.

РСФСР—Совет Эвилелиниң тараа талазы-биле байлак чери болур. Чуртка ниити тараа бүдүрүлдезинде ооң тараа бүдүрүлдезиниң бот-деңзизи 65 хуу хире болуп турар.

Тараа ажыл-агыйының мурнакчыларының павильонунуң залында кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алырының чорудулгаларын көргүзүп турар материалдар эвээш эвес. Республикада ындыг черлериң улуг эвес шөлдери Сибирьде, Уралда, Волга чоогунда, Соңгу Кавказта туруп турар. Оларны шиңгээдип алырынга 8.711 колхозтар, 1.455 МТС-тер болгаш барык 600 совхозтар киржип турар.

Бо талазы-биле Челябинск областың «Октябрьның оруу» совхозунуң дуржулгазы кайгамчык солун. Кур черлерге кандыг бедик дүжүттү ап болурун совхозтуң коллективи көргүскен. 1952—1953 чылларның дургузунда совхоз барык 5 муң гектар чаа черлерни шиңгээдип алган болгаш ортумаа-биле гектар бүрүзүнден чазын чажып тарыыр кызылтасты ол черлерге 21,6 центнерни алган.

Боттарының чедишкиннерин көргүзери-биле он-он экспонентилер киржип турганнар. Чазын чажып тарыыр кызылтастың болгаш суланың бедик дүжүдүн чедип алган база ниитиниң мал ажылының хөгжүлдезинге кайгамчыктыг көргүзүлгерни Уралдың байдалдарынга чедип ап шыдаан Челябинск областың Чесменский району, чаа черлерни шиңгээдип алырынга хөй ажылдарны кылган. Сибирьнин мурнакчы машина-трактор станцияларының биреэзи—Иркутск областың Вожгальский районунуң «Кызыл октябрь» колхозу болгаш өскелер-даа оларның санынга киржип турар. Чаа, бедик дүжүттүг сорту бүдүрерин шиңгээдип алыр арганы берип турар селекция болгаш үрезин ажыл-агыйлыг күрүненин улуг системазының дугайын ол ышкаш мында чугаалап турар РСФСР-де ол система болза, эртем-шинчилелдің алды институттарын, 50 селекция станцияларын, күрүненің үрезин сорттарын шинчилээр 650 участоктарын, 105 элиттиг-үрезин ажыл-агыйларын болгаш районнарның 2.155 үрезин ажыл-агыйларын бодунда каттыштырып турар.

Совет селекционерлер павильонда калбаа-биле көргүзүп турар тараа культураларының делегейде эң эки сорттарын тургусканнар.

Залларда—«Картофельдің болгаш ногаанын», «сад болгаш виноград ажылагыйының», «техниктиг культураларның», «мал ажылының» талазы-биле Россия Федерациязының социалистиг көдээзиниң ажыл-ишчилериниң кайгамчыктыг чедишкиннери-биле экскурсантылар база таныжарлар.

РСФСР картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезинин талазы-биле чуртта бирги черни эзлеп турар. Картофель тарылгазының талазы-биле республикага 1953 чылда 4,6 миллион гектар база ногаа болгаш бахча культураларының талазы-биле миллион ажыг гектар чер бар турган. Чыл бүрүде картофель болгаш ногаа болбаазырадылгазының механизациязының децисели өзүп турар.

Сад болгаш виноград ажылын көргүскен залда чуртта оларның ниити шөлүнүн 30 хуузу хире шөлдүг республиканың садтарында болгаш кат ажылдыг черлеринде өстүрүп турар янзы-бүрү чимистерни болгаш каттарны көрүп болур турган.

«Техниктиг культураларның» залында лён-долгунецтин, лён-масличниктиң, хендириниң, тарымал тооруктун, чигир свеклазының болгаш өске-даа культураларның бедик дүжүдү дээш демиселде мурнакчылар киреп турар. Кожа залда колхозчу малчыннар боттарының чедишкиннерин калбаа-биле көргүскен. Мында, эң ылангыяа, мыйыстыг бода маллы өстүрериниң талазы-биле республиканың ийи мурнакчы районнары—Москва областың — Холмогорек-Архангельский болгаш Ленинский районнарның чедишкиннерин көргүзүп турар.

Республиканың көдээ ажыл-агыйын хаван ажылы дээн ышкаш ындыг орулгалыг адырының хөгжүлдезинин айтырыларынга хамаарышкан тускай делгени, чинге-нарын дуктуг хой ажылының, чылгы мал ажылының, куш ажылының болгаш өске-даа адырларының чедишкиннерин көргүскен.

Россия Федерациязының көдээ ажылагыйының ажыл-ишчилериниң мурнакчы дуржулгазын хөйге тарадып турар улуг ажылды РСФСР-ниң павильону кылган. Ол дугайында павильонунуң директору К. Ф. Ковалёвтуң чугаалааны болза:

—Павильонунуң ажылының үеэзинин дургузунда кээп турган көрүкчүлерниң саны беш миллион болуп турар. Павильонга хүн-бүрүде организастаан экскурсиялар.ның саны 150-ден 180 чедип турган. Бо залларга барык сезен хире даштыкы төлээлер чораанар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин чаартыкчылары экскурсантылар-биле он-он беседаларны чорутканнар. Ол беседаларның бүрүзү-ле улам солун болуп, кижилерниң бодалдарын оттуруп, чаа түүлү, тараа, ногаа культураларының бедик дүжүдүн алырының дыка болбаазырангайжыткан методун тыварынга эң дээре сүт саалдазын ийикпе, азы куштарның чуургалының элбекшидеринге улуг көргүзүлгерни алырынга оларга дузалап турган.

Сентябрьда павильонунуң көрүкчүлериниге колхозчу эртемден Т. С. Мальцев чүве чугаалап берген. Экскурсантыларның негелдезин ёзугаар ооң методунуң көргүзүлгезин тускай бөлүкке таарыштыр кылган турган. Павильонунуң көрүкчүлери-биле эш Мальцевтиң ужуражыышкыны улуг болуушкун болган. Ол ужуражыышкын тараанның бедик болгаш доктаамал дүжүттүүн хандырып турар хөрүн болбаазырадылгазының чаа аргазын шиңгээдип алырынга колхоз бүдүрүлгезиниң хөй практикантыларынга дузалаан.

Калинин областың Кашинский районунуң «Кызыл путиловчу» колхозтуң даргазы А. Н. Белов кончуг солун беседаны эрттирген. Бо колхозта лён ышкаш ындыг үнелиг культураның сайзырадылгазынга кайгамчык түннелдер алдынган. Чыл бүрүде маңаа лен-долгунецти 180 гектардан ажыгны тарып турар. 1952—1953 чылларның дургузунда лён ажылдакчылары гектар бүрүзүнден 6,3 гектар волокнону болгаш 3,6 центнер үрезинни ажаан эп турганнар. 1953 чылда 2 миллион 671 муң рубль түүгне өстүрген артельдин ниити акша орулгазындан 1 миллион 801 муң рубль лён ажылындан алдынган. Лен-долгунецтин бедик дүжүдүн алган дээш «Кызыл путиловчунуң» 87 колхозчулары Совет Эвилелиниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле шаннатканнар.

Экскурсантыларга Ленинград областың Петрорайсовет аттыг совхозунуң звено улуртукчузу Е. Н. Васильева чүве чугаалап берген. 14.500 парник рамаларының бүрүзүнден 23 килограмм ногааны алыр болгаш 5.520 дөрбелчин метр чылыдыга черлер бүрүзүнден 47 килограмм ногааны ажыл-агыйга алыр арганы бээр агротехниктиг ол мурнакчы хемчеглериниң дугайын ол чугаалаан.

Павильонга Россия Федерациязының көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин чаартыкчылары-биле Совет Эвилелиниң акы-дуңма республикаларының улустарының төлээлекчилери-биле солун ужуражыышкын болган. Бо ужуражыышкыннарга грузиннер, белорустар, узбектер, литовтар, эстоннар, армияннар болгаш ССРЭ-ниң өскедаа улустары киришкеннер. Ындыг ужуражыышкын бүрүзү болунун улуг акызынга национал республикаларның улустарының улуг ынакшылын болгаш идегелин илергейлеп турар совет улустарның аразында бузулбас найыралының тодаргай илерели болуп турган.

РСФСР-ниң павильонун ажытканының эгезинден бээр ооң ажылдакчылары муңмуң көрүкчүлер-биле беседаны чорудуп турганнар. Оларның кижи бүрүзү Россия Федерациязының көдээ ажыл-агыйының кайгамчыктыг чедишкиннерин ханызыбиле көргүзүп турган. Номнарның дөрт кылын томнары бижимелдер-биле долган.

Горькийден келген экскурсантының бижээни болза:

— Ол дээрге, Русь-дур, ынчаарга, ол шаандакы Русь эвес,—ол болза, чаа хостуг Россияның чаа салгакчыларының улуг, чоргаар төрээн чурту.

Удмуртиядан келген Бүгү-эвилелдің көдээ ажыл-агый делгелгезинің бөлүк киржикчилери мындыг бижикти артырып кан: «Бистиң маңаа көрген бүгү түүлдериниз бисти бистиң Төрээн чуртувус болгаш бистиң совет улус дээш чоргаар сеткилди хайындырып келир-дир».

Ындыг бижиктер чүс-чүс. Ол бижиктерниң шуптузу бурунгаар, коммунизмче идегелдиг чоруп олурар бодунун чечектелип турар күчүлүг Төрээн чуртту дээш совет кижилериниң патриотчу чоргаралының дугайын чугаалап турарлар.

Кыдатта „Найырал күр ажыл-агый“

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары: Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле Хэйлунцзян можуга (Сонгу-Чөөн Кыдатта) организастап турар күрүвениң тараалаң улуг ажыл-агыйынга «Найырал күр ажыл-агыйы» деп атты КҮР-нуң Күрүне Соведниң хүлээп алган шиитпирин ёзугаар тывыскач.

Күражыл-агыйда кол тудугларның ажылы болгаш 20 муң гектар ээн куруг черлерни аңдарарын келир чылын доозар.

(СЭТА).

Дунай кежилдир чаа көвүрүг

ПРАГА. Чехословакияның телеграф агентилелиниң медээзин ёзугаар алырга, Комарна-Комарам орукта Дунайны кежир демир оруктун чаа көвүрүүнүн тулуу доктаатынган план ёзугаар хуусаазында, декабрь 14-те доозулган. Венгр Улус Республиканың болгаш Чехословак Республиканың ажылчы чоннары көвүрүгну тургускан.

Көвүрүгну үргүлчү ажыглаары бо чылдың төнчүзүнде эгелээр.

(СЭТА).

КҮР биле МАР-ның аразында бараан солужарының дугайында протоколга ат салганы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары-биле алырга Кыдат Улус Республика-биле Моол Арат Республиканың аразында 1955 чылда бараннар солужарының дугайында декабрь 15-те Пекинге протоколга ат салган. Экономика болгаш культура талазы-биле кады ажылдажылганың дугайында 1952 чылдың октябрь 4-те ат салган кыдат-моол дугуржулгага протокол үндезилетиниң турар.

Бо протоколду ёзугаар Моол Арат Республика Кыдат Улус Республикага аттар, өт-чок алгы-кеш болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын, а Кыдат Улус Республика Моол Арат Республиканы торгудзн кылган кылыглар, чимистер, шаажан савалар кылыр бүдүрүлге дериглери-биле болгаш өске-даа бараннар-биле хандырар.

(СЭТА).

Индонезияның национал партиязының съездизинде

ДЖАКАРТА, декабрь 16. Дүүн, Бандунга Индонезияның национал партиязының 7-ги съездизи ажыттынган. Съездиде муң хире төлээлер олуржуп турар. Антара агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, ийи чылдың мурнунда партияга бүдүн чартык миллион кежигүннер санатынып турган болза, ам 7 миллион кежигүннер санатынып турар деп национал партияның күүсевчи комитединиң секретары Сутойо медеглээн.

Састроамиджойс баштаан национал партияның кежигүннери министрлер шуптузу съездиде олуржуп турар.

Иштики политиктиг болгаш даштыкы политиктиг айтырыгларны, парламент сонгулдаларынга белеткелдер дугайында айтырыгны, Индонезия республиканың конституциязының дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны съездиде чугаалажып турар.

(СЭТА).

Чанкайшичи бөлүктү АКШ чепсеглеп турар

НЬЮ-ЙОРК, декабрь 16. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң дыңнатканы-биле алырга, чанкайшичи шериг-далай флоду удавас АКШ-тан ам-даа ийи эсминецтерни болгаш 10 торпедо катерлерин алыр. Юнайтед Пресс агентилелиниң дамчыдып турары болза, чанкайшичи ужар-чүүл реактивтиг америк хыдыкчы самолёттарның үшкү бөлүүн алган. Келир чоокку үеде чанкайшичи шериг-агаар күштери реактивтиг 100 хире хыдыкчы самолёттарны алыр.

(СЭТА).

Англияда айыылдыг халап

ЛОНДОН. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Лондонда корреспондентизиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, декабрь 13-те Англияга сөөлгү чылдарның дургузунда эң-не күштүг үерлээшкин болган. Темза хемниң үстүү талазында турар хоорайларның кудумчуларында сугнуң деңнели 2 фут чедип турар. Суг адаанда 36 муң акр хире тарылга шөлү чыдып турар. Тарылгага чедирген когаралды чүс-чүс муң доллар-биле санап турар.

(СЭТА).

Титонуң Индияда барганы

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, декабрь 16-да Бомбейге Югославияның президентизи Тито чеде берген.

(СЭТА).

Японияда америк албадалга удур шимчээшкин өзүп турар

Япония-биле харылзаалар дугайында Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың чазактарының чоокта чаа кады кылган Декларациязы делегейниң ийиги дайыны доозулган сөөлүнде он чыл эрткенде Американың Каттышкан Штаттарының чартык эжелелинде кирген ол чурттун аар берге байдалының чылдагааннарын ханы илереткен.

Потсдам дугуржулгаларын ёзугаар Япония долу национал хамаарышпас чоруун алыр, бодунуң демократтыг албан черлерин тургузар, бодунуң тайбың экономиказын болгаш культуразын тургузар ужурлуг турган. Ынчалза-даа ол болдунмаан. Американың Каттышкан Штаттары Потсдам шиитпирлерин каржы үрээш, Японияны эзлеп чагырар чорукту мөнгежиделерин, ону Ыраккы Чөөн чүкте болгаш бүгү делегейде тайбынның херээнге айыылдыг бодунуң агрессечи планнарынга ажыглаарын оралдажып турар. Япон улустун күзел-соруунга чөрүштүр, Потсдам дугуржулгаларынга үндезини-биле улуулаштыр Японияны АКШ Сан-Франциско-нуң «тайбың керээзи» деп адап турар болгаш өске-даа кулданыышкынныг керээлерже чыгаан.

Японияның хамаарышкан байдалын ажыглап алгаш, америк монополилиялар япон үлетпүрүнүң бүгү-ле кол адырларын бодунуң хыналдазының адаанга тургускан, оон даштыкы садыының хөгжүлдезин моондактаан. Кыдат, Совет Эвилели болгаш демократтыг лагерьниң өске-даа чурттары-биле Японияның улустар аразында экономиктиг харылзааларын катап тургузар арганнар Каттышкан Штаттар Японияга бербейн турар. Бо бүгү Японияның экономиказынга, бирги эзлчегде оон үлетпүрүнүң тайбың адырларынга каражалыг чорукту таварыштырыр турары тодаргай. Каттышкан Штаттардан оон хамаарылгалыг болганының түннелинде чурттун экономиказының багай хөгжүлдезинин белеткээни ханы кризис ам Японияга кыжаныр турар дугайын фактылар херечилеп турар.

АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери шериг үлетпүр күжүн катап тургузарының политиказын Японияның экономиктиг хөгжүлдезинин үндезини кылдыр аңаа дөгээн деп чүве биллдингир. Кореяга дайынның эгезинден тура АКШ япон бүдүрүлгелерге шериг чагыгларын киирип турар апарган. Америк эрге-чагыргалар шериг бүдүрүлгезинин өзүлдезин япон экономиканың нинти катап тургузуушкунунуң дөргүзүү кылдыр пропагандисчи сорулгалар-биле мегеленирин оралдашкан. Ындыг болза-даа өндере чепсеглээшкиннер япон экономикада кризистиг болуушкуннарны чүгле тур үеде соксӓткан боордан ангыда, оларны чайлатпаан. Ам шериг чагыгларының кызырылганы-биле холбаштыр чурттун экономиказында кризистиг болуушкуннар чаа күш-биле диргелип эгелээн.

Япон экономистериниң херечилеп турарын ёзугаар алырга, бо чылдың марттан бээр үлетпүр бүдүрүлгенин көргүзүглери кудулап эгелээн. Чылдың бирги чартында металлургия үлетпүрүнүң япон компанияларының склаттарында канчаар-даа ажок хөй санныг сайгартынмаан продукция мөөннелген. Хөй-хөй металлургия бүдүрүлгелери продукцияны бүдүрүп үндүрерин 10-дан 30 хуу чедир кызырган.

Үлетпүрүнүң тайбың адырлары аар-берге байдалда туруп турар. Чижээлээргe, судно тудуушкуну болгаш машина тудуушкуну ышкаш ындыг чугула адырларда бүдүрүлге күчү-шыдалдарын ажыглаары барык 25 хуу кудулаан. Эткен чылын пес-таавы үлетпүрүнде бүдүрүлгенин деңнели дайын мурнундагы деңнелге бодаарга 24 хуу кудулаан.

«Джорнэл оф файнэнэнс энд коммерс» деп япон экономиктиг сеткүүлдүң бижээни болза: «Кореяга дайынның чыдагаанындан болдунган чагдынчак чечектелиишкин төнчүзүнде келген, ам экономиктиг кризистиң демдектери чер болганда илереп турар. А Токио радиозунуң медеглээни болза: «Бис тускай чагыглардан алыр орулгаларга хөлүн эртир кордап тургандыр бис».

Чуртта бичин болгаш ортумак бүдүрүлгелериниң сандараашкыны дыка көвүдээн. Чүгле 1954 чылдың бирги чартында безин ай бүрүзүнде ортумаа-биле 600 бүдүрүлгелерни, азы эткен чылдың ол үезинге бодаарга үш катап хөйну хаап турганын чугаалааргa-ла четчир. Хөмүр даш үлетпүрүнде бичин болгаш ортумак шахталарның 30 хуузу ажылын кызырган. Ажыл чоктарның армиязы өзүп турар. Чуртта долу болгаш чартык ажыл чоктар 10 миллион ажыг кижи чедип турар.

Японияның даштыкы садыы шынгыы кризиске таварышкан. Японияның кожа турар чурттары-биле чанчыл болган экономиктиг харылзааларын үревишаан, америк монополистер чуртту боттарының бараннарын сайгарарынга херектиг улуг рынок болдуруп алганнар. Ынчангаш бедик квалиттыларның болгаш өске-даа түүлдерниң аргазы-биле олар япон бараннарны бодунуң рыногунче сөөртүп киирерин бүгү-ле аргалар-биле моондактап турарлар. Оон түннелинде америк эзлеп чагырар чорукту чүгле сес чылдарының дургузунда Япония АКШ-тан үндүр сөөртүп турарынга бодаарга 3,4 миллиард доллар эвээш бараннарны АКШ-че киирген.

Колдуунда дашкаартан киирип турар чиг-эт-биле ажылдан турар япон үлетпүр шаанда дыка хөй санныг чиг-этти Кыдаттан болгаш кожа турар өске-даа чурттардан ап турган. Ам япон үлетпүр америк рынокка албадал ужурундан идегээр чорукка таварышкан болгаш бодунга эргежок чугула херектиг чиг этти эзлээн бедик өртектер-биле киирип ап, сөөртүлгенин хөлезининге канчаар-даа ажок хөй түннерни ажыр төлеп турар. Чижээлээргe, АКШ-тан киирип ап турар хөмүр даш, демир рудазы болгаш өске-даа чиг-эт бараннар Японияның шаанда кожа турар чурттарындан садып ап турган ындыг бараннарынга бодаарга 2—3 катап аар өртектиг болуп турар.

Японияның мурнунда турган садыг харылзааларының үрелгени, ону америк рынокка албадаашкын-биле чыгаан чорук 1946 чылдан 1954 чылдың бирги чартынга чедир Японияның садыг балансызы 5 миллиард доллар хире каража четпестиг болурунга чедирген.

Сөөлгү үеде Японияда АКШ-тың дөрбедекчи политиказынга таарзынмас чорук күштелген. Япон хөй-ниитиниң болгаш Японияның тайбың талалакчыларының калбак бөлүктери улустар аразының садыглажыышкынын ёзулуг чорудары дээш америк албадалга удур идепкейлии-биле көлүрлүп үнүп турар. Японияның үлетпүр-садыг бөлүктериниң төлээлекчилери Совет Эвилели-биле, Кыдат Улус Республика-биле болгаш өске-даа демократтыг чурттар-биле садыгга америк хоругдаашкын япон экономикага кайы хире хоралыг болуп турарын улам-на бүзүреп турарлар. Ынчангаш олар ол чурттар-биле садыг харылзааларын бүгү хемчеглер-биле калбартырын негеп турар.

Чижээ, «Помиури» деп япон буржуаз солуннуң бижээни болза: Япония догуннан турар дизе, Россия-биле болгаш кызыл Кыдат-биле садыгны калбартыры мырыңай эргежок чугула... чүгле дээрге, ам Япония экономиктиг хамаарышпас чоруун чедип алыр херектиң талазы-биле барыкла дузаламчы алыр чер чок болуп турар». Японияның садыг-наймаа бөлүктери садыгга америк чаржалажыышкынны узуткаар чорук ажыктыг даштыкы чагыгларны алыр арганы япон үлетпүрүнүң хөй-хөй адырларынга бээр, а ол чорук чурттун экономиктиг байдалын чиигедир деп чүвени кончуг эки билип турарлар.

Япон хөй-ниити болза, кыдат улус капиталистиг чурттар-биле, оон иштинде Япония-биле ёзулуг харылзааларны бүгү хемчеглер-биле калбартыр болгаш быжыглаар дээш туржуп турар дээр дугайында КҮР-нуң чазаның кылган хөй медеглелин эки билип, шын үнелеп көрүп турар. Япония болза, Кыдаттың чоок кожазы болур деп Чжоу Энь-лай чугаалаан. Тайбың кожа-хелбээ турарынга үндезилээш кыдат-япон садыгны болгаш экономиктиг харылзааларны хөгжүдеринге эки перспективалар бар.

АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң талазындан каржы өнчүк-чөнгээ болгаш албадал турбужежок демократтыг чурттар-биле харылзааларны экижидип таарыштырарынче чүткүл Японияда улам улгатган. Харын-даа япон парламентиниң кудуку палатазы безин Кыдат-биле садыгның кызыгаарлаашкыннарын эзлээн кызырарынче кыйгырып турар резолюцияны хүлээп алыр ужурга таварышканы тодаргай. Чоокта чаа япон нацияның депшилгелиг күштериниң күзениишкини-биле улустар аразынга садыгны хөгжүдеринге дузалаар ассоциация чуртта тургуступ-ган. Оон сорулгазында Кыдат болгаш Совет Эвилели-биле, а ол ышкаш өске-даа чурттар-биле садыг харылзааларын хөгжүдери кирип турар.

Японияга улуг аргаларны япон-совет садыг ажыдып берип турар. ССРЭ-биле Японияның аразынга калбак экономиктиг харылзааларның үезинде турган эткен практика ону база бадыткап турар, ол чорук ийи чуртка эвээш эвес ажыктыг түүлдерни берген. Япон хөй-ниитинин ёзулуг харылзааларны катап тургузарынче болгаш хөгжүдеринче чүткүлү Совет күрүнениң сагыш-сеткил каттыжыышкынын болгаш деткимчезин ап турар. «Цюбу Ниппон Симбун» деп япон солуннуң кол редакторунуң айтырыгларына бодунуң харыыларына эш В. М. Молотовтуң медеглээни болза, ССРЭ бот-боттарынга ажыктыг байдалдарга садыг харылзааларын хөгжүдери дээш туржуп турар, чүге дээрге, бо чорук ийи чурттарның улустарының эрге-ажыктарынга дүгжүр.

Америк эрге-чагыргаларның болгаш Японияның чамдык бөлүктериниң улур хөделиишкининге чөрүштүр бодунуң кожа турары чурттар-биле бодунуң чанчыл болган, чаягаар эвес бүткен садыг харылзааларын катап тургузар дээш, харылзааларны таарыштырар дээш шимчээшкин чуртта өзүп турар.

Япония-биле харылзааларның дугайында кады кылган совет-кыдат Декларациянын ужур-дузазын ыыттавас болгаы хажыдар дээр реакцияның оралдажыышкыннары күзээн түннелдерге чедирбээн. Харылзааларны экижидериниң дугайында Декларацияда салдынган айтырыглар бүгү япон улусту ханы сеткил өөртүп турар. «Кыдат болгаш Совет Эвилели-биле харылзааларны экижидери дээш шимчээшкин дүрген күштелип турар апарган» — деп аңаа холбаштыр япон буржуаз «Асахи» солун бижээн. Политиктиг удуртукчуларның, садыг-наймаа бөлүктериниң киржилгези-биле чоокта чаа Токиога болган хуралга Кыдат болгаш Совет Эвилели-биле Японияның харылзааларын экижидеринче кыйгырып турар резолюция хүлээп алдынган.

Совет Эвилели, Кыдат болгаш тайбың лагериниң өске-даа чурттары-биле харылзааларны экижидерин Японияның профэвилелериниң Кол чөвүлели шиитпирлиг негээн, ол профэвилели болза 3,4 миллион кижилиг, тодаргайлаарга чурттун бүгү организастыг ажылчыннарының хөй кезии болуп турар эң улуг организация болур. «Совет Эвилели болгаш Кыдат-биле харылзааларны экижидип таарыштырар арга ам тыштып келген. Ону доп-дораан ажыглаар херек»—деп япон «Синамо майници» солун бижээн.

Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың улустары америк эжелелдин түннелинде аар байдалга таварышкан Японияга болгаш япон улуска ханы сеткил-каттыжыышкынын илередип турар. Оон-биле кады япон улус даштыкы хамаарылгадан хосталырының болгаш бодунуң Төрээн чуртун катап төрүтүндүрүп тургузарының оруунче, өске күрүнелер-биле, бирги эзлчегде бодунуң кожалары-биле чогуур харылзааларны, калбак экономиктиг харылзааларны болгаш культурлуг холбааларны тургузарының оруунче кирип шыдаптар күштерин бодундан тып алыр деп чүвеге совет болгаш кыдат улустар бүзүреп турарлар.

«Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың Чазактары Японияга хамаарыштыр боттарының политиказынга күрүнелерниң ниитилел тургузуундан хамаарылга чокка тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының принципин барымдаалап турар, ол чорук бүгү улустарның амыдыралчы эрге-ажыктарынга таарыштыр турар деп чүвеге олар бүзүредиг. Олар Япония-биле бот-боттарынга ажыктыг байдалдарга калбак садыг харылзааларын хөгжүдери дээш, оон-биле культурлуг сырый харылзааларны доктаадып тургузары дээш туржуп турар.

Олар Япония-биле боттарының харылзааларын чогумчудар сорулга-биле базымнарны алырынга беленин база КҮР-биле политиктиг болгаш экономиктиг харылзааларны доктаадып тургузар дээр бодунуң күзел-чүткүлүнге долу деткимчеге, таварыштыр, оон талазындан оон тайбың болгаш хамаарышпас хөгжүдезинге таарымчалыг байдалдарны хандырарынче угланган кандыг-даа базымнары долу деткимчеге база таварыштыр апаар дээрзин медеглеп тур».

Күткүлге-албадалдың америк политиказы Японияның национал эрге-ажыктарыбиле үндезин каржып турар. Чурттун үндезин национал эрге-ажыктары болза бодунуң кожалары-биле харылзааларны экижидерин болгаш бүгү-ле шиитпирлетинмээн айтырыгларны дүрген шиитпирлээрин негеп турар.

А. ФИЛИППОВ.

1954 чылдың декабрь 10.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының тоску сессиязы

Кол Ассамблеяның декабрь 14-те эртенги болгаш хүндүскү пленарлыг хуралы

НЬЮ-ЙОРК. Кол Ассамблеяның декабрь 14-те эртенги пленарлыг хуралынга комитеттериниң илеткелдерин чугаалажып көрген. Экономиктиг болгаш саң-хөө айтырыгларының талазы-биле комитеттиң эзлээн каш резолюцияларын, эң ылангыда экономика болгаш социал чөвүлелиниң илеткелиниң дугайында биргеде ажылдыг болурунуң айтырыгларының талазы-биле база ийиде улустар аразының садыының айтырыгларының талазы-биле резолюцияларны Ассамблея көрген.

Ажылдыг болур айтырыг талазы-биле кирип турар резолюция төлевилелиниң алыс утказы болза, экономика болгаш социал чөвүлелиниң 18-ки сессиязынга хүлээп алдынган бо айтырыг талазы-биле резолюцияны чүүлдүг деп бадылаарында болуп турар деп Совет Эвилелиниң төлээлекчизи Соболев медеглээн. Ажылдыг болур дугайында айтырыг талазы-биле ындыг шиитпирни Совет Эвилелиниң төлээлери четпес деп санап турар.

Экономиктиг болгаш социал чөвүлелиниң 18-ки сессиязынга профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязы ажыл чок чорукту эвээжедиринче болгаш ажылдыг болур чорукту көвүдедиринче угланган программалыг хемчеглерни киирген, бо саналдар чугула болгаш боттуг турбуже чөвүлел ону чогууру-биле тооп көрбейн барган.

Ажыл чок чорукту шын арга-биле эвээжедири болгаш ажылдыг болурунуң деңнелин улгаттырары үлетпүрүнүң тайбың адырларын калбартыры, даштыкы садыгны калбартыры, чоннуң амыдырал деңнелин бедиринче угланган социал керегледдерге чазактың чарыгдалдарын көвүдедири болур деп Соболев уламчылап чугаалаан. Ылангыя бо хемчеглерни ССРЭ-ниң төлээлериниң киирген резолюциязының төлевилелинде киирип турар. Оон аңгыда совет резолюция төлевилелинде чазактың эвес консультативтиг конференцияны чыылдырарын болгаш ол конференцияга национал болгаш делегей профэвилелдер организацияларының база сонуургалдыг өске-даа организацияларны чалаарын санал киирип турар.

Ажылдыг болурунуң талазы-биле комитеттиң киирип келген резолюциязын бадылап турында ССРЭ-ниң төлээлери дадагалзаан, чүге дээрге бо төлевилел совет төлээлериниң киирип келген боттуг саналын херекке албаан.

Улустар аразының садыының дугайында айтырыг талазы-биле комитеттиң хүлээп алган резолюция төлевилели база-ла улуг четпестерлиг болуп турар, ол четпестер болза, Совет Эвилелиниң төлээлериниң саналы-биле четпестерлиг деп саналаан экономика болгаш социал чөвүлелиниң 18-ки сессиязынга хүлээп алган резолюцияны чугаалажыры-биле кызыгаарлатынып турар деп А. А. Соболев медеглээн. Чурттар аразынга экономиктиг кады ажылдажылгага дузалаарын КНО-нуң Уставы Кол Ассамблеяга дагзып турар. Ындыг болза-даа, чамдык чурттар, ылангыя Каттышкан Штаттар ССРЭ-биле болгаш улус демократиязының чурттары-биле садыгга ылган дорамчылаар политиканы чөрүдүп турар. Ындыг политиканы өске-даа чурттарга төгеп турары эки биллдингир.

Улустар аразында садыг талазы-биле ылган дорамчылаарының политиказы чанчыл болган экономиктиг харылзааларны бузуп турар, улустар аразының садыын үреп, ону кызырлыр чорукка киирип, барын европа болгаш өске-даа чурттарның экономиказынга улуг когаралдарны таварыштырып турар. Кызыгаарлаашкын болгаш даштыкыдан бараан киирерин база иштики бараннарны дашкаар үндүрерин хоругдаар политика кошкак хөгжүделиг чурттарның садыын баксӓрадып, оларның экономиктиг хөгжүдезинге моондак болуп, ол чокка-ла кошкак хөгжүделиг чурттарның экономиктиг аар-берге байдалын нарыыладып турар деп ийиги комитетте чамдык кошкак хөгжүделиг чурттарның төлээлекчилери базала айтып турган.

Турун турар моондактарны күш чок болдурар дугайында негелдени Кол Ассамблеяның бо сессиязының индирилеен дыңнаан бис.

Экономиктиг болгаш саң-хөө айтырыглар талазы-биле совет төлээлер боттарының резолюция төлевилелин комитетке киирген болгаш КНО-нуң уставын ёзугаар бүгү чурттарның аразынга экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге идиг бээрин болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чорунун кошкадырын барымдаалаан од резолюцияны Кол Ассамблеягa көөрүн сүмелеп турар деп Соболев уламчылаан. Экономиктиг болгаш саң-хөө айтырыглар талазы-биле комитеттиң резолюция төлевилелдерин чүгле бадылаары-биле Кол Ассамблея кызыгаарлатынын шыдаавас болгаш түс-түс күрүнелер болгаш бөлүк күрүнелер-биле садыг талазы-биле турун турар хемчеглерни күш чок болдурарын, база ол ышкаш улустар аразының садыг болгаш экономиктиг өске-даа харылзааларны калбартырынче угланган хемчеглерни алырын КНО кежигүннери чурттарга сүмелээр ужурлуг деп Совет Эвилелиниң төлээлери санап турар деп Соболев түннелинге чугаалаан.

ССРЭ-ниң төлээлериниң киирген резолюция төлевилелин Польшаның, УССР-ниң, Чехословакияның болгаш БССР-ниң төлээлекчилери деткип чүве чугаалаан. Оон соонда комитеттиң киирип келген резолюциязын бадылаан. Бо резолюциялар бадылаашкыннарның хөйүн алган төлээде, совет төлээлериниң резолюциязын бадылаашкынга киирбээн. Мурнуу-Африка Эвилелиниң чазаның чорудуп турары сегрегацияның (чоннуң бир бөлүүн өске бөлүктен тускайлаар чорукту) политиказы-биле үнген Мурнуу-Африка Эвилелинде сөөк-язы талазы-биле маргылдаалар дугайында айтырыг талазы-биле Политиктиг тускай комитеттиң резолюция төлевилелин Ассамблея бадылаан. Мурнуу-Африка Эвилелинде байдалды моон соңгаар өөренир сорулга-биле сөөк-язы харылзааларының талазы-биле КНО-нуң комиссиязының ажылын уламчылаарын база оон илеткелин Кол Ассамблеяның 10-ку сессиязынга дыңнаарын бо төлевилелде санаалдап турар.

Кол Ассамблеяның хүндүскү хуралынга КНО-нуң бюджеттиг болгаш организастыг ажыл-чорудулгазынга хамааржып турар администрация болгаш бюджет айтырыгларының талазы-биле комитеттиң резолюциязын бадылаан. Юридиктиг комитеттин илеткелин болгаш резолюция төлевилелдерин, харагалзаа талазы-биле чөвүледдин илеткелин болгаш харагалзаа адаанда турар девискээрге хамааржыр дерткү комитеттиң резолюциязын Ассамблея база бадылаан.

Хүндүскү хуралдың түннелинде Кол Ассамблея социал болгаш ниитилел эртеннериниң талазында экономиктиг болгаш социал чөвүлелиниң ажыл-чорудулгазының дугайында резолюция төлевилелин, улустарның болгаш нацияларның бот-догуннаашкынче эргезинин дугайында резолюцияны киирбишаан Кол Ассамблея бадылаан.

(СЭТА).

Японияның ажылчы чоннарының ажыл соксадыышкынныг демисели

ШАНХАЙ, декабрь 16. Япон радиозунуң дыңнадып турары болза, банк албан-хаакчыларының профэвилелериниң национал федерациязычын күрүнениң үндүрүг албан черлериниң ажылдакчыларының национал профэвилелиниң болгаш саң министерствозунуң албан-хаакчыларының профэвилелиниң кежигүннери декабрь 14-те ажыл соксадыышкынын чарлаан. Ажыл төлевирин улгаттырарын болгаш өртектер улгатканы-биле холбаштыр чаа чыл посылиелерин бээр негелдени бо профэвилелдерниң кежигүннери негеп турар.

Профэвилелдериниң бүгү япон чөвүлелиниң кежигүннери, күрүнениң болгаш хоорай албан черлериниң албан-хаакчылары ажыл төлевирин улгаттырары дээш демиселди уламчылап турар.

«Токио Денриску» электри компаниязының ажылчыннарының профэвилелиниң кыйгырыы-биле Токионуң эзлээн хөй электростанцияларының ажылчыннары декабрь 13-те 48 шактыг ажыл соксадыышкынын чарлаан. Компанияның баштаар чери дужуп берилишкинге кирип берген болгаш ажыл соксадып турганнарның негелдезин хандырып бээр болган.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

1955 чылда

„ШЫН“ СОЛУННУН

чагыдылгазын хүлээп алыры үргүлчүлеп турар

Чагыдылганы „Союзпечатьтың“ Кызыл хоорайда болгаш районнарда салбырлары, харылзааның салбырлары болгаш агентилери, почтальоннар, а ол ышкаш бүдүүлгелерде болгаш албан черлеринде, колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде база өөредилге черлеринде чагыдылга талазы-биле хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп ап турар.

ЧАГЫДЫЛГАНЫҢ ӨРТӨӨ:

12 айда—52 рубль 20 копеек.
6 айда—26 рубль 10 копеек.
3 айда—13 рубль 05 копеек.
Неделяда 5 үнер

Моон-биле кады областың:

„Тувинская правда“, „Тыванын аныяктары—Молодёжь Тувы“, „Сылдысчыгаш“ солуннарының болгаш „Агитаторнуң блокнодунуң“

ЧАГЫДЫЛГАЛАРЫН БАЗА ХҮЛЭЭП АП ТУРАР. КИЖИ БҮРҮЗҮ ЧАГЫДЫЛГАЛЫГ ТУРАРЫНЧЕ СОЛУННАРНЫ ЧОГУУР ӨЙҮНДЕ ЧАГЫДАРЫНЧЕ ДАЛАЖЫНАР!

Союзпечать.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң ораакчызының 3—68, партийжи амыдырал, пропаганда болгаш агитация, кедээ ажыл-агый, культура болгаш амыдырал киллдистериниң болгаш бухгалтерияның—3—65, харыысалгалыг секретарының—4—98, үлетпүр болгаш транспорт киллдизинин, чагаа киллдизинин иштики информация, —3—88.

ТС—02138. Культура эргелелиниң типографиязы